

I0000828

LUIZA PESJAKOVA — ČRTOMIR ZOREC

PREŠERIN
ŽALOIGRA V PETIH DEJANJIH

KRANJ 1970

II 828

Dr. Danilo W. Črtomir
Zora
11
8. 2. 1972

I 0000828

D 76/1972

9585

FRANCE PREŠERIN

Žaloigra v petih dejanjih. Prva štiri dejanja zložila (1.1871) Luiza Pesjakova, peto dejanje pa (1.1970) Črtomir Zorec.

O s e b e :

Dr. France Prešerin

Matija Čop

Andrej Smolè

Miha Kastelic

Dolenec, gostilnik

Zalika, njegova hči

Katarina Prešernova

Jozefa

Ana Jelovškova

Minca Miklavčičeva

Dagarin, dekan

Killer, trgovec

Mayr, gostilnik

Rudolf, pisar

Igrališče: prvo, drugo, tretje in četrto dejanje v Ljubljani, peto v Kranju. Prvo dejanje se dogaja l. 1829, drugo l. 1833, tretje in četrto l. 1835, peto pa l. 1849.

Pripomba: Ker se je v literarni zapuščini pesnice in pisateljice Luize Pesjakove - hčerke Prešernovega dolgoletnega ljubljanskega šefa dr. Blaža Crobatha - ohranil rokopis le s štirimi dejanji žaloigre, je bilo za vprizoritev potrebno pripisati še peto dejanje. Avtorica žaloigre je v navedbi igrališča že sama določila kraj (Kranj) in čas (1.1849) petega dejanja.

PRVO DEJANJE

prvi prizor

Preprosta soba, na desni miza, polna knjig.

Prešerin

(pri mizi sedeč)

Cvetice, kako ste lepe, od nekdanj počival je moj pogled z veseljem nad vami, ali danes se vam čudim še z vsemi drugimi očmi! Zagovornice mi bodete pri svoji sestrici, pri nji! - pri srčni moji roži. - Popki, vi prekrasni tu okrog razcvetelih cvetic, kaj se mi tako nasmehujete? Ali se veselite, da vas solnčni njeni pogledi skoro na dan prebude? - Jednaki ste mojim željam, ki tudi sanjaje počivajo v srcu, a ki smijoč se zdaj k njej hrepene in sladkega oživljenja pričakujejo. Tudi ti si tukaj vmes, bleda trnjeva roža, kaj hočeš sredi upanja in veselja? Lepa in čudapolna si, kakor nebeška slika, odpoveda, a danes moram oči obračati le na polno rdeče cvetje, katero obdaja čvrsto nadepolno zelenje; da, rdeča roža, znamenje ljubezni mi bode talisman, kateri mi odpre nebo! - Cvetice ljube, zavida vredne cvetice, ali vam od veselja ne bodo pokala srčica, kadar vas najlepša ročica milo vzprejme v dar in ako bodete morda venčale čarokrasno nevestino glavico! - Nevesta! žena! -- moja žena! - O koliko blaženstva izreka to ime; svoje imenovati bitje, okrog katerega se sučejo misli, čutila in vse življenje; v njem sam sebi izgubiti se in vendar najti se znova in tako srečen, tako blag postanem jaz, ako me ne moti vse, s čem moj Bog s čem sem zaslužil takovšno radost? - (vstane.). Kako razprostira se lepo življenje pred menoj, rožnata zora obseva prihodnjost in odprt mi je svet z vsemi svojimi čari! Kako hčem nasititi hrepenečega duha pri večnem studentu znanstva, kako uglobiti pogled v nerazložne uganke učenosti! Ljubezen mi navduši k plemenitejšemu dejanju in v mehkem njenem naročji hitim naproti popolnosti! - Pri srcu mi je, kakor da bi vse vrelo, tisoč sladkih in hvalež-

nih čutil se v njem tišče in silijo, da jih svetu oznam. Postanite himne, sladka čutila! oprostite se iz prs in zvenite veličastno, kakor petje prirode s katerim pozdravlja zaželeno pomlad. In ti, oj, moj ljubeznivi Bog, kateri se mi kažeš v vsakem nasmehu njenega obličja, razvnemaj mi da zapojem pesmi, tako sladkih in milih, kakor jih Slovenija še žula ni! - Ljubezen, pesništvo! vaju je usoda naklonila človeku, in on bi se imenoval ubog, ponižan pod angelje? -

Drugi prizor

Prešerin. Smole.

Smole /ki je zamišljenega prijatelja za rami zmajal/:
Pozdravljen, Prešerin, ali se zopet ziblješ v sladkih mislih?

Prešerin.

Ah! - Bog te sprimi, bratec, slišal te nijsem, ko si prišel, kajti ravno sem premišljeval da ga ni razločka med blagim angeljem in ljubečim človekom.

Smole.

Tako? - A meni se dozdeva, da še bolj jednaka je podobnost med ljudmi sploh in onimi angelji, ki so za vselej pognani iz bližave blaženstva.

Prešerin.

Slaba prilika! Nesrečo in greh postaviti v jedno vrsto!

Smole.

A če so njimi nasledki ravno tisti?

Prešerin.

Ne govori mi Andrej, česar sam ne verjameš. Moja mora

obveljati, srečni človek in blagi angelj sta si jednaka po ljubezni, katero občutita, naj se obrača to čutilo okrog Boga ali okrog stvari, ki je njemu podobna. Andrejče, potrdi mojo misel, stori me blazega!

Smole.

Usoda naj ti jo potrdi in hvalil jo bodem s teboj.

Prešerin.

Neizproseči ti! - Al hvala, bratec, da si prišel, da si mož besede, kakor vselej.

Smole.

To mora biti; ravno je ura bila pol šestih v stolpu frančiškanske cerkve, ko sem šel čez špitalski most. Ali si pripravljen, prijatelj?

Prešerin.

Da, ali časa imava še četrt urice. Vleče me k Zaliki in vendar me neznana moč sili odlašati trenutek razsodbe. Ne morem ti izreči, kar občutim. Koliko krat poprej sem tebi, dragi moj brat, vse razodel, kar mi je srce širilo ali tesnilo, in simpatično si razumel mojo radost in moje gorje. Ali se še spominjaš, ko sem ti popisoval veselje detinstva, čegar priča so bile krasne gorenske gore in čegar vriskanje je spremljevalo šumenje naše Save? Kako zamaknjen sem se čudil lepoti, ki je krasila domovino, katere sin sem se ponosno imenoval in zdelo se mi je, da se ji moram vrednega skazati po vzvišanih delih. Se ve, da takrat nijsem vedel z besedo izgovoriti namen, katerega doseči si bodem prizadeval z vsemi dušnimi močmi! al hrepenel sem vendar že v otročjih letih dragi očetnjavi izkazati žarečo svojo ljubezen.

Smole.

Da, da moj France, predobro se spominjam vsega, kar si mi rekel in kar je sočutno odmevalo v srcu, s čemer si se mi zmiraj bolj in bolj prikupil in mi naposled postal brat v pravem pomenu besede.

Prešerin.

(prime z obema rokama za Smoletovo desnico.)

O blagoslovljena ura, v kateri si mi osrečil prvikrat s svetim tem imenu, v kateri si me za svojega spoznal!

Smole.

Res blagoslovljena naj bode, kajti pokazal si mi, da si najplemenitejši človek vrh zemlje in da bodeš moja tolažba do smrti! - Ali napreduj, France, govori dalje, saj več kako rad te poslušam! -

Prešerin.

Po tvoji volji tudi meni sili razodevati svoje misli. Ali se še spominjaš Andrejče, ko sem ti iz Dunaja popisoval neizmerno svoje gorje, ko sem videl, da si naša dežela, lepa naša dežela! od nobene strani ne more prizadobiti, kar zasluži, da je tako daleč od stališča, katero se ji spodobi po sveti pravici. Kolikokrat bi se bil glasno izjokal od bolesti, ko se je zaničljivo govorilo od nje, in ko so se celo - Bog jim odpusti - rojaki na tujem sramovali svoje domovine, ker je bila revna in neznana, in zatajili so jo v besedi, kajti sram jih je bilo govoriti jezik, ki je za me lepši bil od angeljske govornice. Gorel, živel sem od nekdanj za blago - nježnoglasni materni jezik in predobro slutil da mora naposled priti čas ko bode premagavši vse ovire častno stal v vrsti vseh omikanih jezikov.

Smole.

Vsaka beseda tvojih pisem mi je živa v srcu in nikdar najmanjša črka mi ne izgine iz njega. Dobro tudi vem, da si pri vsi britkosti, katero je ondi tvoja duša morala uživati in pri resnobi življenja, kateri si prekmalu moral gledati v temni obraz, vendar srečen bil, kajti zlata doba mladosti se ti je smejala in ti snovala prihodnjost. -

Prešerin.

Da, prihodnjost, v kateri se mora dan storiti v ljubi domovini in z svojo lučjo blagosloviti narod, ki je moj narod in kateremu bom udan do zadnjega dihljeja. Da, srečen sem bil takrat pri vsi tugi in prelehko sem popisoval vsa svoja čutila a to kar mi danes napolnuje srce ne morem izreči z besedami.

Smole.

In vendar te razumem, vendar berem v dnu tvojega srca, kakor v odprti knjigi. Ljubezen, vroča, nepremagljiva ljubezen ti je kipela in življenje kazala tako lepo, kakor lepe so domišljije mladega sanjalca o nebesih.

Prešerin. (v mislih, pol za se)

Kako lepe so domišljije mladega sanjavca o nebesih! - -

Smole. (smehljaje se)

Prijatelj, nikar se mi zdaj ne vglobi v nebesa, poskusi srečo popred še na zemlji. (ga prime za roko) Sanjavec, zapusti svoj raj! pesnik ne uidi mi gori v olimp!

Prešerin.

Ne, ne tukaj me imaš živega, bedečega -

Smole.

Ali zaljubljenega, da se Bogu usmili!

Prešerin.

Res, Andrejče, kaj ne, da se človeška prsa skoro pretesna vzprejemati mogočni tok radosti, ki jim po ljubezni pripluje?

Smole (žalostno)

Pretesna so in preslaba - in toraj ga tudi ne morejo vžiti.

Prešerin.

O prijatelj oprosti, da se po svojem veselji dotaknem ran, ki menda zmiraj še krvave!

Smole.

In ki bodo krvavele, dokler jih ne zakrije zemlja. Prst je hladilna, ona vse rane celi - o da bi si vže mogel počivati pod zdravilno njeno odejo! Kako sladko bom spal pri svoji sreči, ki je pokopana vže davno, lepi ročici sta ji grob kopali in sami sta jo vanj položili, in še tresli se nista, dasi ravno so bili tako drobni, tako beli in so znali tako prijazno migati - (pokrije si obraz). A kam sem zabredel, sram naj me bode, za bolj hrabrega sem se štel! - Tebi moj prijatelj, tebi moj srčni brat naj izroči usoda vse, kar je meni srpo odpovedala, tebi naj da izprazniti čašo radosti do dna in najmanjša pelinova kapljica ne sme kaliti jo. V bratovski ljubezni do tebe se mi je raztapljalo vse, kar še morem čutiti in želeti na zemlji, in po visoki skrbi, ki jo srce vedno redi za svojega ljubljenca, te opominjam zdaj, France, ne daj se premagati čutilu, raj ti vendar odprt še ni, in prestrašno bi bilo, ako bi bil tudi tebe vhod zapovedan. Ne pričakuj pregotovo sreče, goljufivna je!

Prešerin.

Hvala neskončna, Andrej za ljubečo skrb, ki mi bolj kakor vse priča tvoje sočutje, ali hvala tudi Bogu, da se motiš. Moja, moja bode in neznana mi je misel, da bi me ne uslišala. Vsaj si vendar sam videl, kako mi je prijazna -

Smole.

Prijazna je s teboj, tega ne tajim, ali uljudna, prijazna je tudi z mano in z vsemi, ki se jij bližajo in v njenem stanu se jij tudi ne spodobi drugači biti.

Prešerin.

Ne, ne, prijatelj, motiš se! vsa druga je vendar z menoj, kakor z vami vsemi. Ali nisi videl uni večer, kako je zarudela in nebeške oči pobesila, ko sem jej boječe v uho šeptal, da jo ljubim, da je moje vse in da živeti brez nje dalje ne morem. Ako bi jej ne bil pri srcu, ne bi se bila sladko nasmehljala in zora rdečice ne bi bila oblila najlepšega obličja, ki ga je kdaj videlo slovensko solnce. Ako meni ne bi bila nagnjena bila bi me zasmehovala ali jezno obrnila se od mene.

Smole.

Pritrditi ti vendar še ne morem. Imenuj mi žensko, katera ne bi bila dovolj nečimrna, da ne bi zadostljivo poslušala da nam je več ko življenje, in tem rajši in bolj vesela bo poslušala te priznavanje, če čuti da je pravi moški duh, ki se uklanja občudovaje njeni ljubeznjivosti.

Prešerin.

V skrbečem svojem srcu pozabiš, da govoriš od priproste deklice, katere čuti so čisti kakor spomladanjska rosa.

Vse, kar si rekel, dam veljati od nečimernih zijali ali z njimi primerjati ne moreš nje katero jaz ljubim.

Smole.

France, France, Evine hčere so vse! Ali pojdeva zdaj, 6. ura je davno odbila in Bog daj, da se semkaj vrneš z dopolnjenim upom.

Prešerin.

(zavije šop v beli papir in vzame klobuk).

Da, idiva, ljubezni in radosti naproti!

(odideta)

Tretji prizor

(Soba v Dolenčevi gostilnici, pod "Zvonarjem" na Karlovškem predmestji). Dolenec (v sobo stopivši obstoji pri vratih in kliče): Zalika, Zalika, pridi semkaj!

Zalika.(priteče)

Tukaj sem oče, kaj bi radi?

Dolenec.

Tu v sobi boš nocoj mizo pogrnila.

Zalika.

V sobi? - Kaj še, oče; nobeden ne bo hotel pri takem vremenu v sobi sedeti in na vrtu je vže vse pripravljeno.

Dolenec.

Eden, dva ali trije bodo vendar v sobi večerjali, in to eden izmed najljubših mojih vsakdanjih gostov.

Zalika.

Čudno! - kakor da ne bi mogli pričakati zime, vsi se je bomo še naveličali. Danes, tretjega septembra zapreti se v izbo, ko je tako toplo zunaj in ko bo svetila polna luna.

Dolenec.

Kaj hočeva, hčerka, želja cenjenih gostov se mora dopolniti. Dohtar Prešerin me je včeraj prosil, naj njemu in Smoletu danes dam tukaj posebe pogrnuti, naj ju v sobi pričakujem in naj z njima večerjam.

Zalika.

A, to je kaj drugega, ta dohtar si vže včasi kaj posebnega izmisli.

Dolenec.

Ker je poseben tudi on. Gotovo ima kaj važnega govoriti z menoj.

Zalika.

Mogoče. - Zdaj pa hitro na delo (steče)

Dolenec.

Zares, zastonj ne pristavlja ves svet Zalikinemu imenu besedico "lepa", kajti celo oče je s ponosom in veseljem izgovori sam pri sebi, kedar hčerko pogleda in hvali Bogu ni samo lepa in cvetočelična, ampak pridna je tudi kakor je bila njena mati. (Gleda skozi okno). Luna vže vzhaja za Golovcem in vse rdeče je nebo nad zahodnimi hribčeki. Dobro tako, lep dan za jutri obeta, in sprelep mora biti dan, ko je Zalika luč zagledala. Devetnajst let, kako hitro so minula in kako se je razcvetela moja Rozalika! Da bi se oči ranjke žene še radovale ljubljenske, nič ne bi mi manjkalo na zemlji! -

Zalika.

/se vrne s ploščeki, vilicami, noži, kozarci in t.d., primakne mizo sred sobe, jo pogrne in obloži s ploščeki i. t. d./

Tako sem hitela, da sape nimam, koj bode vse v redu -

Dolenec.

Vsaj ni take sile in naglo te gre izpod rok, da je veselje. Kaj bode, Zalika, če mi kdo odpelje tako urno gospodinjo?

Zalika.(se smehlja)

Odpelje? Ne bojte se oče, nijsem dekcle, katero se da odpeljati.

Dolenec.

A zapustiš me prostovoljno, če pride mož, ki te snubi.

Zalika.

Oče! ne govorite me tako, vsaj vendar veste, kako rada sem pri vas. Ali ste pozabili besede ranjke matere, ko ste mene majhno dete k njej peljali, ko mi je s tresočo se roko kodrice gladila in rekla: "Zalika, ostani veselje svojega očeta!" /se izbriše solze iz oči/. Jaz se jih predobro spominjam, kajti zadnje so bile, katere so izgovorile prijazne ustnice in dopolnila jih bom.

Dolenec.

Vem, Zalika, da mi bodeš veselje do smrti, ampak to lahko tudi ostaneš, če v zakon stopiš.

Zalika.

Ne, ne, vse veselje mora vaše biti in vedno blizo vas ostati. Al, Bog Nebeški, kaj mi zdaj v misel pride! / se bliža očetu in ga prime za rokavo/ - Oče, morda ste ga vi vže

siti? Poglejte mi v oči in povejte mi, toda odkritosrčno, kakor se govori pri spovedi, ali bi se me morda radi kmalu znebili?

Dolenec.

No, vidiš, Zalika, ko je vže vsak človek obsojen svoj križ potrpežljivo nositi in ker me tako na vest vprašaš, moram vže reči, da mi je križček, katerega mi je Bog po tebi naložil, najljubši med vsemi malimi in velikimi, lahкими in težkimi križi vsega sveta. Priljubilo se mi je to breme tako, da izreči tega ne morem, in kar je še posebnega pri njem, to je, da me bo ranil še le tedaj, kedar mi ga prevzame kdo.

Zalika.

Pa ga srčno naprej nosite, vsaj vas nikdo ne sili pripustiti mu ga.

Dolenec.

In vendar bo tako in ne drugače, in dobro je, da se človek seznanj s tem, kar ga čaka, kar se mora zgoditi.

Zalika.

Mora! mora! Kje je neki to podpisano? Menim, da bi vendar tudi jaz imela kaj vmes govoriti!

Dolenec.

Po tem takem Dolenčeva brhka Zalika postane nuna ali samica?

Zalika.

Ne, nunska devica ne bom in tudi svetnica samica ne, kajti zmiraj pri vas ostanem.

Dolenec.

Zdaj si menda ti pozabila nekaj, kar sicer vsako dete ve?

Zalika.

Le tega mi ne govorite, če me le malo ljubite. Sem-le
pojditе očeka! /ga pelje izpred zrcala/ No! /ploskne v
roke/ ali ni to čvrst korenjak, ki zdaj tukaj ven gleda?
in tak bi govoril od smrti? idite, idite oče, če nočete
da vas bode vaše dete zasmehovalo. Recite, kar hočete,
pri vas bom, in pri vas ostanem vsikdar, kajti srečna
sem tukaj, kakor tica v zraku in kakor ona bi tudi jaz
žvrgolela ves ljubi dan.

Dolenec.

Vse lepo in dobro in pravo, a če vendar enkrat pride pravi?

Zalika. (zdihovaje)

"Ženska mora potrpežljiva biti", tako me je učila stara teta,
a zdaj čutim, da tudi ta čednost ni neomejena. ^Kaj vam ravno
danes po glavi blodi, kaj me ravno danes s takimi rečmi
trpinčite? /vzame pratiko iz miznice in jo odprto očetu drži
pred očmi/. Kaj je to, oče?

Dolenec.

Letošnja pratika.

Zalika.

To se ve, ali kaj stoji tukaj?

Dolenec.

4. dan septembra.

Zalika.

Čigavo podobo vidite?

Dolenec.

Svete Rozalije.

Zalika.

In čegava patrona je?

Dolenec.

Nekega dekleta, katero je z rožami ovenčana svetnica na ročici seboj prinesla na svet.

Zalika.

Torej je jutri moj god! - Po navadi ste razveselili o njem, ali /zdihuje/ letos me menda čaka slabo vezilo, kajti predvečer me hočete užaliti z mislijo na ločitev. S čem sem to zaslužila?

Dolenec.

/Jo boža ljubko po lici/. Zalčica, Zalčica, jaz tebe užaliti! Bodi mi spet vesela, ti moje veselje! Izrekel sem le, kar davno vem, in nocoj mi je kakor da bi moral snubač priti.

Zalika.

Poznati ga bi hotela, njega zarad katerega bi najboljšega očeta zapustila, in kateremu bi svojo prostost izročila in srečo! Ne, ne, ne, oče, oprostili se me nikakor ne boste, ves trud je zastonj. - A zdaj moram doli; vidite, od same žalosti sem pozabila svojo dolžnost, gotovo je vže dovolj gostov na vrtu in stara Mica jim ne more zadostiti.

Dolenec.

Ker vsaki rajše kliče Zaliko in pogreša prijazne in urne deklice. Pojdi, a vrni se kmalu da brž postrežeš doktorju, kedar pride.

(Zalika pojé odide./

Četrty prizor

Dolenec.

(sam, gleda za Zaliko)

Ljubo, drago dekle! kako se okrepi srce, katero blizo

tebe bije! - Da, da tudi jaz bi hotel tebe prihraniti si do konca svojih dni! Bog ve, kako dolgo bode stari Dolenec še koračil po zemlji in prerad bi hčerko v rokah poštenega moža zapustil. Opravljeno srca je moje delo, hiša v redu in preskrbljena sta otroka. Sin je duhovnik in se ne kesa, da je željo dopolnil vanje materi; Zaliko čaka lepa dota v skrinji, dasi ravno ljudje pravijo, da se taka deklica lahko odda tudi brez nje. /Gleda skoz okno/. Dolgo mojih gostov ni; - kaj neki ima dohtar posebnega nocoj? - /sede k mizici/. Kako je dolg čas križema rok sedeti, in iz sobe se ne upam, kajti obljubil sem tukaj pričakati gospoda. Pipico si bom natlačil, stara prijateljica mi je vže tolikokrat delapust kratika, naj svojo dolžnost tudi nocoj stori. /Ko seže po pipi in po mehurji za tobak, ki na zidu visita, odpro se vrata/.

Peti prizor

Prešerin, Smole, Dolenec

Prešerin.

Dober večer, oče!

Dolenec.

Bog ga daj, gospoda! Pripravljeno je vse, kakor ste ukazali gospod dohtar, in po vaši volji se bom tudi jaz ves večer veselil vaše družčine.

Prešerin.

Hvala, hvala, oče! /mu podajo roko/. Navade nimam skrivati, česar želim, toraj hočem precej naznanjati vam vzrok današnjega svojega obiskovanja.

Dolenec.

Prosim, gospod dohtar, govorite; v posebno čast si štejem, da se učeni gospod s svojo željo obrača k meni, prostemu kmetu.

Prešerin.

In ako je ta želja najbolj iskrena, ki sem jo kedaj redil, ako iz dopolnitvi njene izvira sreča vsega življenja? -

Dolenec.

Govorite razločnejše, gospod; - čudno mi je pri srcu, kakor, da bi crkvi stal.

Smole.

Prav imate, oče, kajti resnično se vam odpira svetišče najžlahtnejšega srca, ki ga je majka Slava rodila; ponosni bodete, Dolenec, da mu morete k sreči pripomagati.

Prešerin.

Oče! - dajte mi Zaliko! — ljubim jo, kakor človek le enkrat ljubi v življenji in njena sreča mi bode sveta naloga do smrti. Da jo morem preskrbeti, to veste; cesarske službe, ki me je morila na duši in na telesu sem se oprostil in vesel sem segel po dohtar Krobatovi ponudbi, ki mi da obilo kruha. Svobodno smem zdaj dihati in prijatelj mi ne oponaša, ako se včasih ne morem lotiti suhe pravde, ako mi pesmice rojijo po glavi. Krobat jih je skoro ravno tako vesel kakor prešerni njih oče in rad mi prevzame delo, katero bi imel dovršiti jaz. Da tacemu možu prerad posvetim duševne svoje moči, bodete mi verjeli, in da se hvaležno prizadevam v mirnih urah dohiteti kar sem zamudil, to se razume samo po sebi. Ugodno mi je sedaj življenje, a še ugodnejših časov pričakujem od prihodnosti; ničesar mi ne manjka ko ljube sopruge, ko nebeške sreče, Zaliko imenovati svojo!

Dolenec.

Gospod, ali je res kar slišim? ali se mi le sanja? - Take sreče se ne bi bil nadejal nikoli in reči moram, da

ste mi zet tako po volji kakor nikdo drugi. Učeni in modri ste, in vendar se lahko z vami govori, kakor s svojim tovarišem, in kmeta razumete, vi ste mož prav vstvarjeni do pravice pomagati mu; in ker imate pamet in srce na pravem mestu, boste tudi najboljši soprug in najskrbnejši oče - sicer mi pričajo to vže vaše oči.

Prešerin./smehljaje se/

Moje oči? - kako je to, oče?

Dolenec.

Da, da gospod dohtar, vaše oči so mi trdna poroka tega, kar sem rekel, kajti tako odkritosrčno, tako zvesto se smehljajo vsemu svetu, da jim sme zaupati vsak, v katerega se obračajo. Koliko krat sem zapazil, da ste se ti modri zvezdici kalili, kedar se je govorilo od nesreče; vplemenili in oživili ste se pa, kedar je obveljalo, kar je lepo in pravo. Vi ste mož, kateremu mirno izročim največi svoj zaklad in tukaj je moja desnica, da z veseljem dovolim, česar želite, ali ne zamerite, če Zaliki ne bom z nobeno besedo prigovarjal. Mirnega trenutka ne bi imel na zemlji, ako bi videl, da je moje dete nesrečno, preveč jo ljubim, kakor da bi jo hotel siliti - če sama ne dovoli.

Prešerin.

Drugega tudi ne pričakujem od vas. Vsaj ne bi bili mož, katerega spoštujem, ako bi mogli ravnati drugače. Prisiljena sreča! - Bog me je obvari! prostovoljna mora moja biti, njeno čutilo samo sme govoriti, le od njega mi je moč sprejeti blaženstvo in /veselo/ oče, oče, upam! da mi vzide, da vaš prag nocoj zapustim srečnejše kakor kedaj.

Smole.

Česar človek želi, upa do zadnjega trenutka, ali gorje mu, ako se strti nadi ne zna moško odpovedati. Moj France, da ne bi upanje tebi spodletelo! -

Prešerin.

Mirna bodi, zvesta duša!

Šesti prizor

Poprejšnji. Zalika.

Zalika.

Dobro došla, gospoda! kaj pomeni to, da hočeta nocoj biti v tesni sobi, med tem, ko se zunaj vse veseli sprelepega večerja?

Dolenec.

To pomeni, da bomo nocoj tako veseli, kakor še nismo bili nikoli.

Zalika.

Vas ne poznam, oče, od radosti se skoro svetite, radovedna sem zares, kaj se posebnega zgodi.

Dolenec.

Ali ne vidiš tam sprelepi šop, ali več se ne spominjaš najine govorice z pratiko v rokah?

Zalika.

Ah! - /Prešerin, ki je stal ves zamaknjen o Zalikenem pogledu, se jej bliža/.

Dolenec.

Najprvo, Zalika, stori svoje dolžnost in skrbi za telesno okrepčalo, potem naj pride srce na vrsto. Hitro deklica, nikar me tako čudno ne pogleduj, hitro v klet in prinesi

istega starca, kateri tam v kotu počiva v steklenicah. Nocoj na čast tvojemu devetnajstemu godu, moramo srkati najboljšo kaplico, ki jo ima Dolenec.

Zalika.

Ne bi mislila, da je moj rojstni dan tako slovesen, da se smem bližati celo steklenicam, katere ste do zdaj varvali ko svetinje. Za letos naj bo, ker je šele devetnajsti god, ali za naprej, ko odkljenka strašnemu dvajsetemu, bode mi ljubše, če bodete prav na tihoma in skrive napili moje zdravje in če tudi samo z vodico /odleti/.

Dolenec.

No, no, sile ne bo še tako kmalu; dvajsetletna deklica, bo zmiraj še mlada ženica, kaj menite, gospod dohtar?

Prešerin.

In dvajset let naprej bode še najlepša Slovenka, a najbolj ljubljena žena bode še takrat, kedar se bo zlato njenih lasji spremenilo v čisto srebro.

Zalika./prinese vina/

Tukaj je žlahtna pijača; dovolite, da vam natočim. /napolni kozarce./

Prešerin.

Zalika, sprejmi zdaj moje vezilo! - Cveti naj ti izrečejo, da ga na svetu ni veselja, katerega ne bi želel, da ne bi bilo tvoje, sladka deklica! /Zalika sprejme šopek/. A zdaj prijazno poslušaj, kar hočem izustiti pred očetom in prijateljem, kar sem do zdaj le tiho in boječe omenjal, a kar so ti glasno vže davno naznanjali očarani moji pogledi, ki blizo tebe in v daljevi družega ne vidijo ko nebeški tvoj obraz. Zalika, ljubim te! ti si moje hrepenenje, ti si mi nada in vse; o Zalika, povzdigni me k blaženstvu,

katero se mi tako rajsko razcvita v sanjah, bodi moja, bodi mi tovaršica življenja in najbolj goreča ljubezen ne bo nehala slaviti in hvaliti te. Nemiren, brez pokoja sem divjal po svetu, predno tebe nisem poznal, nemil sem bil in s ostrupljeno puščico sem meril na iste, ki so me sovražili, a zdaj sem ves spremenjen, namen moj mi je znan, boljše sem postal, kakor vsak, kateri občuti pravo ljubezen, in naj me zdaj po krivici obsodijo, ki me nikdar razumeli ne bodo, vse jim odpustim, prijateljsko jim podajam roko in drugega ne bi hotel kakor človeštvu pokliniti le del iste radosti, ki me prevzema po ljubezni do tebe. Vidiš, Zalika, kako si mogočna, ukrotila si kar je strastnega mi v duši žarelo, o dopolni lepo svoje poslanstvo, dovoli da se po tebi zmiraj bolj in bolj bližam popolnosti; v tvoji roki je moja usoda, mirna in čista se izteče, kakor teče potok skoz cvetoče livade, ako jo blagosloviš s svojimi nasmehljaji. Zalika, neizmerno te ljubim, neizmerno te bom ljubil na veke, in vsa moja čutila, vse moje življenje je komaj dostojno plačilo za srečo, ki jo moram sprejeti le od tebe. - Še zmiraj molčiš? Zalika a reci, ali moreš ljubiti me, ali hočeš stopiti z mano pred oltar? ---

Zalika.

/ki je ves čas poslušala zmotena in nemirna/
Gospod dohtar, ne vem kako se mi godi, povzdignjeno se čutim samo pred seboj in vendar ne bi hotela ko jokati in jokati se tako dolgo, da bi vtopila se v solzah. - O moj Bog! da sem v tacem srcu obudila čutila - - ki jih ne morem vračati - - /tiho in boječe/. Ne zamerite - - ljubite vas ne morem! -

Dolenec. /vzkipi/.

Zalika, pomisli -

Prešerin. /strt toda miren/

Nobene besede, oče, vaše dete je sodilo!

/oddih/

Smole.

Zalika, kesala se bodeš, premisli vsaj -

Prešerin.

Prijatelj, ali ne veš sam po sebi, da se sreča sprostiti ne da? da mora priti nepoklicana, kakor z neba prišinejo solnčni poljubi ki velo zemljo spremenijo v raj?

Smole.

Vem, vem, vsaj sem hrepeneče letel za njo in dosegel je nisem nikoli, a da se tudi tebi odpove - o Zalika, Zalika, Bog naj ti odpusti. -

Prešerin.

Andrej, kam te pelje prijateljstvo? Odpustiti tukaj ni nobenemu, le meni naj Bog odpusti, da sem pozabil, da sem le človek - in pesnik! - Zalika, trdno sem upal, da moje čutilo sladki odmev najde v tvojem srcu, a drugače je sklenil Bog, drugače si sklenila ti. Vsaj eno, in to - zadnjo prošnjo mi dopolniš, kaj ne? daj mi iz šopa belo, trnjevo rožo; vidiš li kako je mila in bleda, kakor brezupne ljubezni globoka boleost, in trnje jo varje, da se nič ne more bližati sveti njeni tugi. /Zalika mu jokaje se rožo poda, Prešerin jo vzame in poljubuje/. Rožica, moja roža! ali se mi zato vže popred tako pomenljivo ogledovala? - in zdaj si še bolj klaverna, ali se ti toži po solncu njenih oči? ali si žalostna, da te nikdar več oživljavajoča rosa ne pomoči? - Nikdar, nikdar več! -- Počivaj mi tukaj na srcu, morda ti večne solze ohranijo življenje. -

Oče, Andrej! ne zamerite, da vam urico kalim; Zalika, moja Zalika, daj mi ročico, vsaj prijateljica vendar ostaneš ubogemu možu, ki je tako predrzen bil želeti si nebeške sreče?

Zalika.

O gospod, kako ste dobri, kako ste blagi, v prah bi hotela pred vas poklekniti, a najrajše - umreti! -

Prešerin.

Umreti ti, najlepši zemlje cvet? Živeti moraš srečna in osrečovaje, kakor se spodobi tebe. Utolaži se, Rozalika, vsaj si prav storila, da si odkritosrčno govorila, ker ves raj sem hotel svoj imenovati, in nikdar ne bi bil usmiljenja Žar zadostil duši, ki po ljubezni hrepeni ko slepec po luči in katera bi s silo svojih čutil rada povzdignila tebe do zvezd. /se bliža mizi in prime polni kozarec./ Na tvoje zdravje zdaj in na zdravje onega moža, katerega si izvoliš in ki naj te osreči kakor to more želeti le isti, ki te tako neizmerno ljubi, da se ti tudi more odpovedati iz ljubezni. Z Bogom na veke mi radost in sreča, - a živela, živela Zalika! -

/Zagrinjalo pade./

DRUGO DEJANJE

Prvi prizor

/Dvorana v Ljubljanski licealni biblioteki, ob zidovih omare napolnjene z knjigami. Na levi in desni vrata, v sredi odprto okno/.

Čop in Prešerin.

/sedita za mizo, ki je obložena s spisi in knjigami./

Čop.

Kakor pravim "Discacciamento" je na Dunaji, sam sem ga Kopitarju poslal in morda ga ravno zdaj bere. Kaj poreče, on, ki me je vže poprej imenoval svojega sovražnika!

Prešerin.

Kaj poreče! - Menim, da pri vsi svoji prevzetnosti ne more tako ravnati, kakor ravnaajo tukajšni naši protivniki, ki se zdaj vedejo kakor bi jih bil v svojem spisu imenoval goljufe, lažnjike in potepuhe.

Čop.

In ki hočejo moj spis svetu predstavljati ko napad na duhovščino. Bog naj jih blagoslovi, Metelka in vse njegove pridružence! Trden jim naproti stojim in vsemu njihovemu trudi vkljubo vendar največi del duhovščine potegne z menoj.

Prešerin.

Od začetka je bilo misliti, da komaj čakajo konca tvojega spisa in da se jim sila muči z njihovim orožjem ovreči vse, kar si jim očital, a zdaj vendar malo pomišljujejo.

Čop.

Se ve da; Metelko sam se komaj upa kaj pametnega odgovoriti in hoče, da bi se dela lotil stolni dekan Jevin, od katerega je slišati, da slovi v grizeči in neotesani pisavi. Vendar gospod stolni dekan ne ve kako ravnati in se je posvetoval s Potočnikom, ki mu je rekel, da bi najboljšo storil vse gradivo Metelku Vrniti in mu reči, naj se ž njo obrne do Dr. Homana.

Prešerin./smejaje se/

Ha, ha; ha! Prav tako, vsaj Homan je mož, ki je navajen s puhlimi pravdami pečati se. E, prijatelj, tacih ljudi nam ni treba bati se, čuditi se moramo le predrznosti, s katero hočejo prisiliti kanibalske krevlje nove obacede vzajemnemu slovanskemu svetu in zahtevati, da se bere in piše po mislih, ki jih je neka buča iznašla.

Čop.

A hvala Bogu, jih je še drugih buč, ki imajo tudi svoje misli.

Prešerin.

Ko se bi vže moral lotiti kakovega novega pravopisa, poprijel se bi českih in poljskih š, č in ž namesti naših fh, sh in zh -

Čop

In ti bi bil mož za kaj tacega, le s suhoparno slovnico nikari ne začeti; čvrste, zdrave pesmi, ki se srcu in duhu prikupujejo, so najbolj pripravne oko navaditi premembe, kajti one se rade berejo in prebrisani um naših rojakov se bode kmalu prepričal, da taka prememba je res na korist, in poprijeli se je bodo v kratkem.

Prešerin.

Da-si me ravno črke malo zanimivajo in da-si mi je prav za prav večji le lik jezika pri srcu, vendar iskreno želim, da se stvar dožene. Na Štajarskem in na Koroškem imajo tudi vže mir in tikajo s poštenimi črkami in ne z barbarškimi podobami.

Čop.

Vsaj vže od začetka štajarski Slovenci niso hoteli nič vedeti od Dainkove "Reforming bill" in Korošci so se Metelčici le udati hoteli, misleči, da je naša dežela vneta za njo in da veruje v svojega abecednega zveličarja; ko se je pa pismoznanec Jakon spuntal zoper svojega gospoda in mojstra, zapustili so novo vero in sedaj le še mi potoke črnica prelivamo. -

Prešerin.

In hrabri smo v prepiru ko nekdanji Abderiti v sloveči pravdi od oslove sence. A kakor sem prej rekel, bati se nam nij vseh naših protivnikov; res, da imamo pričakovati še nekaj sirovosti, toda če le Kopitar sodi z družega stališča. -

Čop.

Žalibog! prepričal sem se, da bode ravnal tudi on kakor drugi, od katerih se družega nadjati nij bilo, ako premislimo njihovo neznanje v literarnih zadevah in - njihovo kratkoumnost. Se ve, da je to, kar Kopitarja žene, nekaj družega, nekaj zelo nevarnega - -

Prešerin.

Razumem te, razžaljeni ponos je, kaj ne?

Čop.

Tako je. - Toliko let je bil - izvzemši Dobrovskija, ki pa nikakor nij bil gospodljiv - Kopitar edini mož. filologičnega talenta in učenosti v slavističnih zadevah. Njegovo je veljalo, zvonec je nosil je on. Natvorno je tedaj, da se je poprijel neke diktature, katera je vzrok da upornika vidi v vsacem, ki se predrzne lastne misli imeti. Njegov prijatelj je le Vuk Stefanovič, ki se mu podvrže brez pogoja. V Šafarik-u, Kucharsky-u, Palacky-u, Čelakowsky-u in celo v nama revežih ne vidi družega ko srdite sovražnike.

Prešerin.

V tebi, da! - kajti ti ga ne dosežeš samo, ampak ti ga tudi presežeš; ali, kar tiče mene, vem, da mu nikakor nijsem kos. Sapere ande! Ko sem bil pravdoslovec v četrtem letu, imel sem zvezek slovenskih pesnij in moj prijatelj ubogi, sedaj blazni Trenec me je nagovarjal, naj jih dam prebrati Kopitarju, učenemu rojaku. Stvoril sem to, a poslal mi jih je kmalu nazaj s kratkim izrekom naj delce nekaj let počiva in naj ga potem opilim. Spolnil sem svet, počivale so pesmi, ali pilil jih nijsem, ampak sežgal vlani vse, razen "Lenore", "Povodnega moža" in "Lažnjivi pratikarji". Kakor je bilo takrat, Kopitar tudi še danes moja "Carmina" za slabejša šteje kakor so morebiti v resnici, in če jih pregleda, jih vidi gotovo le z očesom cenzorja. Ali pustiva osebne stvari, ki sem ne spadajo in še enkrat rečem, da ne morem misliti, da bi Kopitar zagovarjal neumnosti naših protivnikov, prepameten je in morda tudi preimeniten, da bi se pečal s takimi prepiri.

Čop.

Bodi si, kakor hoče. Pravda je morala dognana biti in tega mi nij bilo moč drugače, kakor tako, kakor si bral in kakor je sedaj bere veliki naš slavist. Priznati mi vsaj

mora, da sem pošteno ravnal in da sem z odprtim vezirom. šel na bojišče, kar ravno naši protivniki od sebe trditi ne morejo. Stopro uni dan, ko sem "Discacciamento" v natis dal, sem zopet videl, kako odkritosrčni so črni ti gospodje. Oni, ki so zmeraj vpili, da se boje, da ne bi njihova dobra pravda dovolj prana bila, da pri prepiru zmagati morajo in tako dalje, so k cenzorju svetovalcu Vesel-u poslali deputacije z mladim korarjem Praprotnikom na čelu in so ga nagovarjali, da nobenega spisa zoper Metelčico ne vzame v natis. In res, ako se ne bi bil Vesel bal, da tudi jaz svoje storim in zraven tega, še njega smešnega pred svetom postavim, kratko bi me bil odpravil, a tako me je prosil nekatere izreke ukrotiti in to sem stvoril - ali druge sem izrekel krepkejše, saj zdržati se je težko, ako se ima opraviti z ljudmi, ki nikakor niso navajeni prenesti protigovorov.

Prešerin.

Vendar "Discacciamento" možje zdrave pameti hvalijo enoglasno ravno zaradi njegove zmernosti - -

Čop.

Katere čednosti se res nijsem lahko držal.

Prešerin.

Verjamem, take protivnike bi jaz gotovo, če tudi ne strastnejše, ampak vsaj bolj satirično napadel.

Čop.

To lahko še storiš, le puščice ostro nabrusi, saj si vže pokazal, da si gibčen strelec. Godrnjal si včasih tudi nad nekem čudnem dihurju, ki v Ljubljani noč in dan žre knjige. -

Prešerin.

In ki je zdaj, hvala Bogu, vendar tudi sam skoval dragocenjeno knjižico, ki bode marsikateremu obtičala v želodcu. A kako sem je vesel, vsaj si začel lotiti se po njej domače filologije. Davno je to bila moja želja, moja vedna prošnja do tebe. In še enkrat te prosim, Čop, postani nam Virgilij, ti znaš v filologiji brez truda vse razjasniti, kar je še dvomljivo, usliši me, velikan učenosti in znanstva!

Čop. /smeje se/

Ha! ha! ha! Prenapeti pesnik ti! imenuj me rajše še naprej "čudnega dihurja" kakor velikana učenosti. Učenost! Kaj je učenost in kedo je učen? - Prešerin, sam po sebi moraš vendar čutiti da tem več se učimo, tem bolj vemo, da prav nič ne znamo.

Prešerin.

Vrsta smejati se, je zdaj na me prišla, kajti take besede iz tvojih ust se ne glasijo kakor razbornost, ampak kakor šala.

Drugi prizor

Prešnja. Kastelic /pride iz stranske sobe
na desni/

Kastelic.

Ali sta skupaj, prijatelja! Pri delu me danes kar ne trpi; ura se bliža, da pošta doide iz Dunaja. K Maliču me silno vleče, kakor da me tam pričakuje najslajša ljubica.

Prešerin.

Kaj so Čebelarju tudi vse ljubice sveta proti sladki "Čebelici!"

Kastelic.

Morda jo je pošta vendar zdaj seboj prinesla. /Ukljanjaje se Čopu slovesno/ Gospod Biblijotekar dovolite, da ponižni vam Skriptor svete prostore znanstva za male trenutke zapusti, saj se vrne v hipu, kajti porodilo mu bode hrepenenje svoje najnaglejše perote.

Čop.

Naj odleti tedaj! - Radoveden sem tudi jaz 4. snopič "Čebelice" z opombicami Kopitarjevimi videti. Tako dolgo se nedolžna živalca nij poprej nikoli na Dunaji mudila.

Kastelic.

Ljubljanski prijatelji je vže težko čakajo in - jaz! Kako rad bi jo svetu olišpano predstavil, še vsa druga bode, ko je bila zdaj v "negligee". Noč in dan se mi ne sanja družega kakor od preljube, drage moje "Čebelice", ki je nabrala tolikanj medu v četrtem svojem izletu. Oj, to bo lepa in ponosna v bagrordečem krilu z zlatimi robi, katero joj bode omeril Kremžar.

Prešerin.

Ako le Kopitar čebeličinega medu nij preveč ogrenil s svojim pelinom, silno dolgo ga tehta in čisti na ostri svoji vagi.

Kastelic.

Iti moram, konec vzamem nepotrpežljivosti. Da bi se vrnil z ljubico! /hitro na levo stran odide/.

Tretji prizor

Prešerin. Čop.

Čop

Kako je marljiv naš Čebeličar, prav vstvarjen za delo, katerega se je lotil.

Prešerin.

Da, da, kar stvari je vsega priznanja vredno in potrpeti toraj tudi moramo, ako se včasih zmoti in vnet kakor je, črne zoperne muhe nabira in jih namesti žlahtnih čebelic na semenj pošilja.

Čop.

To se mu premiri, žalibog, več krat in posebno ostudne so mi vselej Zupanove esetravagance, ki tako daleč od poezije stoje, kakor temna senca od zlatega solnca. Ali bodi si kakor hoče, hvaliti moramo Kastelčev trud in občudovati mora svet društvo mladih pesnikov - s tabo Prešerin na čelu - ki nema ne izgledov, ne voditeljev in kateri si sam iz sebe mora poti iskati v domači parnas. Saj do zdaj naš olimp je bil čisto gol in tako reči nij prav nič imel ko Vodnikove poezije, ki ime "pesnij" res zaslužijo in razen njih le Dainkove čisto vodene predmete in nekaj boljše Jarnikove poskušnje.

Prešerin.

Srčno me veseli, da si je Čebelica vsem uporom nakljubo v beli Ljubljani lepo število prijateljev pridobila in to pri ljudeh omikanega stanu. Vsaj je moj in - kakor mislim - tudi namen vseh sodelavcev pazljivim biti na lepoglasni naš jezik in rojake zanimati za njegovo izobraževanje. Prozelitvo moramo dobiti naši filologiji in pokazati, da nam nij kakor Metelku in vsem svetim stebrom njegove reforme, le za suho, mrtvo slovnico mari, ampak, da se potegujemo za življenje maternega jezika in za vpeljanje njegovo na mesto, ki se mu spodobi.

Čop.

To doseči je res najlepši namen! Naj Kopitar pravi kar hoče, naj vedno priporoča v Čebelici srbske narodne pesmi za izgled je-mati se, jaz ostanem pri svoji misli, da posnemanje brez zavesti zloženega, nič ne velja, kajti

preleško se primeri, da se ko prisiljena reč glasi. In popolnoma prav imaš, da si ti za svoje pesmi umetne oblike zbereš, koristil bodeš s tem bolj domovini, kazaje svetu, da je naš jezik ravno tako, ali celo bolj pripraven, kakor vsak drug, za vse forme poezije, kakor ko bi svojega pegaza silili trobiti v stari rog narodnih pesnij. Uni dan mi je Kopitar pisal, da pesni, "Slovo od mladosti" kmet ne razume nikoli. -

Prešerin.

Ugovarjati mu ne morem, ker te pesni res tudi nijsem pisal za kmete. Ali hočemo zahtevati več od slovenskega kmeta, kakor Nemci zahtevajo od svojega? Ali ta bere in razume Goethe-jeve ottave?

Čop.

Gotovo ne. Spoštujem kmetški stan in posebno slovenski in z veseljem rečem, da sem jaz tudi slovenski kmet, ali z literaturo pustimo ga pri miru. Za njega je le poezija ki si jo sam naredi in katero, če je dobra, kakor je Srbska, mora tudi omikanega človeka očarati. Umetna poezija pa bode kmetu nerazumljiva in tuja vselej.

Prešerin.

In vendar tudi kmet v Čebelici najde marsikatero reč po svojem okusu, ki se mu mora priljubiti. Staviti bi hotel da bodete Potočnikov "pride Gorenjec" in mična "Šenice" narodni postali. Le napev jima priložite in glasili se bosta na Slovenskem od ust do ust.

Četrty prizor.

Prešnja. Kastelic. /ves vspehan se vrže na stol/.

Kastelic. /teško pojemaje sapo/

Viktorija! - četrta Čebelica je prifrčala! - A reci moram da - perutim hrepenenja na kljubo - mi vendar sape zmanjkuje.

Prešerin.

Kaj pa si jih tudi tako silno napel?

Kastelic.

A ti jih pa ne napneš, ako mnogokrat na dan po mestu letiš in po čudnem naključji le poča i stopaš, da si komaj premakneš, če te pot pelje mimo Primičeve hiše?

Prešerin./resno/

Zadosti!

Kastelic.

In brez zamere, kaj ne?

Prešerin. /mu poda roko/

Brez zamere, saj te poznam in vem, da nijsi nevaren opravljivec.

Čop.

In Čebelica? pokaži vendar, kako jo je spet pristrigel Kopitar.

Kastelic.

Ta bart je še več stvoril, ne samo pristrigel jo je, ampak ljubeznjivi živalci tudi menjenje svoje modrosti priložil in ga z čebelico vred deželni vladi kranjski poslal.

Čop.

Menjenje je spremljevalo Čebelico, kakovo menjenje? nerazumljivo mi je to!

Kastelic.

Morda ti to razjasni pisemce, katero je pod napisom, Gospodu Biblijotekarji Matiju Čopu poslani robi priloženo bilo. Tukaj je!

Čop./pismo razpečati in bere/

Pri večnem Bogu! to mi je preveč! Poslušajta! /bere./
"Po svojem menjenji, katero ob enem deželni vladi pošiljam, hočem vam prihraniti druge opazke in drugo grajo; se ve, da si od vas hvale ne pričakujem". Tedaj bi se mu moral še zahvaliti, da me kompromitira, da me naznanja vladi kakor, da bi bil človek, ki ne mara ne za katoličanstvo in ne za pravnost. - Le vedeti bi hotel, kakove druge opazke, kakove druge graje bi mogel še dobiti? -

Prešerin.

To je spet delo tukajšnjih protivnikov!

Čop.

Čista ljubezen do domovine in do resnice mi je prisilila pero v roko in zdaj ni tako poplačuje! - Ali ne bode vsak človek zdrave pameti zasmehoval Janzeniste, ki se čez nas pri Kopitarji pritožujejo zavoljo nedolžnih pesnij, katere oni, neumneži in žalibog tudi Kopitar imenujejo pogubljive -

Prešerin.

Katere bi si pa smele brez ovira natisniti celo v Rimu in gotovo tudi v Lisabonu pod cenzuro Don Mignela.

Kastelic.

Zakaj se čez nas pritožujejo? To je vendar natvorno, da se ljudje, ki nimajo nobene lastne veljave hočejo povikšati s poniževanjem drugih.

Prešerin.

Dobro! Kastelic, zadel si jo.

Čop. /bere Kopitarjevo pismo/

Balada "Cesar in opat" ne sme in ne more katoličan luterski pisati.

Kastelic.

Nu, to je res od sile, o Kopitar, Kopitar, hvalim tvojo sveto jezo, tvoj pobožni srd, a jaz, ubogi grešnik ne vem v čem tiči luterska pisava te balade.

Prešerin.

Stanig, ki je balado tudi poslovenil, je bil sicer laški abate, ali tako zvit vendar nij bil, da bi bil luteranstvo našel v tej pesni, to je mogoče le tancemu nosu velicega Inkvizitorja, slavnega Kopitarja.

Čop.

In sedanja Tušekova prestava se ravno tako zvesto drži originala kakor prešnja Stanigova, s samim razločkom, da je nekaj boljša in da namesti besedice "far" piše "gospod". Tem bolj smešno je v tej baladi kaj luteranskega zapaziti, ker tudi Bingerjeva izvirna nij, on je staro angleško - predluteransko balado, "King John and the abbot of lanter bury" pred očmi imel in jo skoro od besede do besede ponemčil. Dodal jej nij skoro nič, razen šalo o debelosti opata in dobrih njegovih obedi, ali morda v tem tiči luteranstvo?

Kastelic.

Kaj še! ta šala vendar nij nič posebnega in nič novega v naši pravokatoličanski deželi, kjer je vsak dan slišati: "debel je kakor fajmošter, trebuh ima kakor prošt, rejen je kot prelat v Brmontu, gospod bodi, da boš meso jedel in vino pil in tako dalje. /Zdihovaje/. Eh, uboga baladica,

tako sem te bil vesel in tem bolj sem bil prepričan, da najdeš misli pred diktatorjem našim, ker si pisana v Metelkovih hiroglifih. Poslušajta začetek, kako gladko teče, še bolj skoro kakor v nemškem, in vsak ki jo bere, se mora smejati in ostal bode tak dober katoličan, kakor je bil poprej. /Potegne rokopis iz žepa in bere/:

Pravljico povedal bom nove postave:
Enkrat je bil cesar prebrisane glave;
Opat je tuđ ' bil mož mogočen takrat,
A škoda, ovčar je bolj zvit bil k'opat.

Dost cesar prestal je vročine in mraza,
Spal malo, pa bil skoz vesel'ga obraza;
Le vodo in čeren kruh komaj imel,
Še večkrat je žejo in lakot trpel.

Opatu je mogla bit' druga postrega,
Bogato napitan na mehko se vlega;
Na tolstem obrazi se lica blišče,
Obsegli trebuha mu niso trije.

/ako se občinstvo smeja/ - Nu ali nijsem rekel, da se bodo vsi srčno smejali, da si ravno so vsi dobri katoličani?
/k občinstvu/ Mari ne?

Prešerin.

Se ve, da je reč, ki sili na smeh, - ako ne bi bila za jok. Vsaj nam je spet dokaz, da smo obsojeni živeti pod postavami, ki čuha jarmijo in ga v sužnjost obsojujejo. O, le tako dalje, le v večni temini prihranite ljudstvo, da nikoli k zavesti ne pride, da je narod kakor vsak drug, da ima pravice, kakor jih imajo vsi narodi, in da mu je k dušni okrepčavi vendar treba tudi kaj družega, kakor življenje svetnikov in vsa grnada molitvenih bukev.

Kastelic.

Počasi, počasi, Prešerin, še nekaj ima: kako si mogel to prezreti? Ali se ne spominjaš - pratik in dvanajstero, pravim dvanajstero slovnice? Ali te nij zadosti, da si Slovenci izobražujejo um in srce? In zdaj se marljivost slavnih gospodov še tako srdito razprostira na nedolžne črke da jim moramo hvaležno klicati: Bog jih živi veliki, neumrjoči reformate slovenske.

Prešerin.

Zavidam te, Kastelic, da si zmeraj take židane volje. Meni zdaj le Kopitar roji po glavi, ne umem svojega ravnanja; vsaj je vendar prej bolj prizanašal Čebelici. Mil je vsem spison družih slovanskih jezikov in le smešnega bi se storil, ko bi se nam kazal drugače. Svet tudi trdi, da nij prenapet katoličan, in vendar je sedaj tako neusmiljen in nepravičen Čebelici.

Čop.

Uzrok ne tiči v Čebelici, prijatelj. Ko bi jo Kopitar od svojega stališča tudi sem ter tja grajal, vendar mu ne bi smeli oponašati, kajti brez zamere, Kastelic, tudi jaz jej ne morem vse pritrditi, ali pravična graja ne žali, ravno tako hvaležnost obuja v žlahtnem srcu, ko sladko priznanje. Ali kakor Kopitar zdaj z nami ravna videti je, da vzrok osornosti tiči v jezi, da Čebelico hvalijo Kopitarjevi česki sovražniki, kateri za Abecedne reforme imajo ravno tako malo okusa, kakor ga imam jaz. Obenem je najlepša priložnost maščevati se nad menoj da sem se upal dvomiti o omenjeni koristi in tukajšnim mojim protivnikom in posebno Pavšekmu more s tem veselje napraviti, da bodo ko premagovalci na me gledali.

Prešerin.

Da, da prav lepe nasledke bo to imelo.

Čop.

Vsi ti ljudje, ki deloma iz janzenjevega fanatizma in kratkournosti, deloma iz jezuitični sebičnosti naš narod hočejo ohraniti v večni nedoraslosti, bodo zdaj še bolj srdito zavožljivi svoj namen izvrševali in še ponosnejše ošabne svoje glave pokoncu nosili, ako vidijo, da jim visoko izobraženi mož pritrjuje.

Prešerin.

Kedaj, kedaj vremena mojim se Slovincem bodejo zjasnila!? -

Čop.

O prijatelj, midva doživela jih ne bova! - Zamolčati ti nočem, da tudi ti Prešerin v pismi svojo dobiš. Ali nič ne de, prepričan bodi, da "kosmate in pogarbljive" tvoje pesmi, kakor jih imenuje, ne bodo samo ljudem všeč, kateri so, kakor Kopitar piše svoje omike samo pri Kotzebne-ju in Clamen-u iskali, ampak da bodo živele na veke in da jih bodo občudovali narodi, ki bodo umeli, kaj je prava poezija.

Kastelic.

Česar sicer Kopitar menda res ne ve, ako pesni "čebeličine" primerja s komedijami Kotzebnejovimi in romani Clamenovimi. In ta mož je največi slavist, to mu se moramo podvreči vsi!

Čop.

Slavist je res, kakoršnega kmalu ne bode, in znanstvo gramatike mu pustim veljati, dokler živim, ali estetične njegove razsoje naj se Bog usmili.

Prešerin.

"Preslabi skazal se je nam očitar,
Teraj: le čevlje sodi naj kopitar."

Kastelic.

Ha, ha, ha!

Čop.

Smijati se bom moral še skoro jaz, a pustiva sedaj neugodne smešne in žalostne stvari, domov hitim in precej spišem razjasnilo, kajti čut poštenja in časti mi ne pripušča, da se vhipu ne bi opravičil pred vlado. Pomagati se bom vedel! - Z Bogom, prijatelja!

/hitro odide/

Peti prizor

Prešerin, Kastelic.

Prešerin./gleda za Čopom/

Kako ga ljubim, kako ga občudujem, njega, h kateremu oči vzdigujem kakor h utelešeni učenosti.

Kastelic.

Da, kar zadeva učenosti, vsi Slovenci skupaj nijsmo vredni jermene odvezati njegovim čevljem, razen tebe, ki si njegov ljubljenec, ki si ga vreden.

Prešerin.

Jaz njega vreden! - O Kastelic ne govori tako predrzno, to me sramoti, saj predobro spoznam, kakov berač sem proti temu Kresu, ki si je nabral toliko bogastva duha, kot malokatera revna stvar prahu.

Kastelic.

A kaj pomaga, če to bogastvo mrtvo nosi v sebi? Kaj bode domovini koristil, da je tacega sina rodila, ako jej nič živega, nič prijemljivega in očitnega ne zapusti?

Prešerin.

Ravno to je bila moja vedna skrb. Bog ve, kako sem se trudil pregovarjati ga, naj svoje zaklade razsiplje nad potrebno, hvaležno Slovenijo; včasih sem ga prijel satirično, včasih šaljivo. -

Kastelic. /smejaje se/

Vem, in vedno se spominjam, nekega dneva vlani, ko je tukaj v Biblijoteki prijel pismo, katero si mu iz Celovca pisal, smijal se mu je in glasno bral nekaj vrstic, ki so mu rekly, da ljudje pravijo, da njegov um nij sicer kakor isti rancega Rolanda v mesecu, ampak da ga tudi on pri sebi v Ljubljani nema, kajti v depozitu Kustosa Kopitarja počiva in -

Prešerin.

Da se bom še slavjanskimi prijatelji do Kopitarja s prošnjo obrnil, naj nam pripušča delce orjaške te zastave o presoji "Čebelice" in o razjasnilu ABldne vojske! - A kakor sem rekel, molčanje najimenitnejšega Slovenca je bila moja skrb, sedaj mi je prešla, ker nadejam se, da bo drugače,

Kastelic.

Da, poprijel se je peresa, a bojim se, da to, kar je danes doživel, spet vse pokazi, kajti preobčutljiv se mi zdi za prevzetnost ljudi, ki jih prekosi vse.

Prešerin.

Ne, ne, kar taka moč prične, to izpelje in dovrši do dobrega. /vnet/. Naš je, naš! kinč, ponos in podpora je rodoljubemu društvu, ki zdaj orje ledino na literarnem polji in katero bo pod njegovim vodstvom prej ali pozneje rodilo plodove, ki nam bodo naklonili priznanje vsega sveta!

Kastelic. /slovesno/

Zgodi se! -

Prešerin.

Ko bi le jaz drugačen bil! - Vež, Kastelic, včasih res obupujem sam na sebi, da ne bom nikoli pameten, da si zadostil nikoli ne bodem.

Kastelic.

Ko bi te Čop zdaj slišal!

Prešerin.

Da, ko bi me Čop slišal in še bolj ako Čopa ne bi bilo! - Ne ven, kaj bi bil vže počel z vsemi svojimi pesmami, ako jih on ne bi bil za dobre, za pesni v pravem pomenu besede spoznal. Meni nijso povšeči; nobena mojih "cantilen" me ne dopada, ako je vidin tiskano in koliko krat sem se vže kesal, da sem ti romanco "dohtar" za Čebelico pripustil. Za poeta moje starosti se kar ne spodobi ljudem streči s takimi otročarijami. Tudi s "Soldaško" in "prvo ljubeznijo" bi se potrpelo, ko bi jo bil zložil učenec filozofije, ne pa mož mojih let.

Kastelic.

Zatožil te bom pri Čopu, ako kmalu ne nehaš. Morebiti pa na kaj družega meriš! Aha, nečimern pesmar, rad bi slišal, da bi te hvalil in ponavljal, kar je Čop poprej in kar je uni večer pred vsemi prijatelji rekel, da nam je očital da se ti moramo ukljanti, kajti ti si pesnik po Božji volji. Ali je to?

Prešerin. /sanjaje, pol za se/

Pesnik po božji volji! - in nesrečen človek tudi po njegovi volji! -

Kastelic.

Predrami se, prijatelj, iz malosrčnostjo. Rabi moči, ki si jih nazasluženo tako obilo prejel k velicemu delu, spiši nam kaj pravega, kaj epičnega. -

Prešerin.

Pri miru me pusti z epiko; /vnet/: a nekaj velicega hočem zložiti in slovenski Taliji, ki se nora naposled iz predolzega spanja predramiti to hočem zapustiti. Ako so pesniki tudi

skoro vselej slabi preroki, hotel bi vendar trditi, da mora čas priti, da se bo po domače vendar tudi pri nas govorilo, da se bo na ljubljanskem gledališči glasila beseda, ki bi se tam edina morala slišati. Tem svojim bom tedaj romantič-lirično tragedijo spisal in vanjo vložil vse, kar moj duh prenere.

Kastelic./ploska v roke/

Pravo! pravo! to bo res kaj pravega, le kmalu izpelji zlatovredno misel!

Prešerin.

Osnovo imam dodelano. Bogato bo dejanja in tudi zapletkov ne bo manjkalo, da-si ravno jih ne pripelje intrigant.

Kastelic. /vesel/

Oh, to je čarokrasno! Daj se poljubiti! V Čebelici jo bomo tiskali, kaj ne? In kaj bo predlog žaloigre, ki bode epoho napravila v naši literaturi?

Prešerin.

Molči, molči širokoustnik! - Ljubezen jej bode glavni predmet. Spominov na druge tragedije ali povesti ne bo najti v njej; ker jo bodem snoval sam iz sebe. Skrbi me le, da bode prenelo tragična.

Kastelic.

Kaj še! ravno prava bo, vsaj nij treba, da bi se človek venomer jokal, jaz veliko bolj zadovoljen iz gledališča grem, ako ljubeča srečna zapustim, kakor če moram z drugom na gomili druge solze prelivati, ali celo oba zagrebsti.

Prešerin.

Tega se ti nij treba bati pri moji žaloigri. Dela se kmalu lotin, samo tega še ne vem, katero merilo bi si izvolil.

Kastelic.

Po moji misli se vzgigajoč jamb najbolj prilega takemu delu.

Prešerin.

Da, 6 nožni jamb ali štirinožni trohej. Čop naj razsodi, njegov izrek ni je svet kot evangelij.

Kastelic.

/ki je gori in doli grede vže večkrat skoz okno pogledal, se zdaj blizo njega ustavi in reče/:

Ako si me poprej tudi opravljivca grajal in nejevoljen bil, moram ti zdaj vendar povedati, da neka mila deva, v tenkem belem krilu se svojo materjo poleg farovža gre in sicer tukaj mimo na Poljanje.

Prešerin.

/plane kviško, se bliža oknu, steza roke in izklikne hrepe-
neče/:

Julija! -

/Zagrinjalo počasi pada/

TRETJE DEJANJE

Prvi prizor

/Soba Preširnova/ Katarina/ sedi pri majhni mizi na desni strani in šiva moško suknjo. Na levi strani miza, kjer je vse pripravljeno za pisanje. /Jozefa/ sedi zraven Mete in drži nekaj v ruto zavitega/

Katarina.

Ne vem, kje se brat danes tako dolgo mudi, ako ne utegnete dalje čakati, pa pojte in vrnite se proti večeru, da mu razodenete kar vas teži.

Jozefa.

Ako dovolite čakam rajše zdaj; /zdihovajé/: saj utegnem, meni se žalibog - nikamor ne mudi! - Povedala vam bi rada svojo boleost -

Katarina.

Ne, ne, nikari! le z bratom govorite ki vam morebiti more tudi pomagati. Nočem, da bi se brez uspeha trepinčili s povestjo, katere zapopadek, ako se ne motem, mora jako, jako žalosten biti.

Jozefa.

Tako žalosten je, da mi je še zdaj težko verjeti, da je res.

Katarina.

Morebiti tudi preide kakor težke sanje, nikari ne obupajte, morebiti bo še vse dobro.

- 44 -
Jozefa.

Na zemlji nikedar več! - Pomočka tudi ne iščem, ampak le tolažilo v svoji nesreči.

Katarina.

Bodite prepričani, da ga najdete tukaj, ako ga vam moj brat more nakloniti. Dober in usmiljen je, da izreči ne morem /zdihovaje/, da, da, še preveč, treba bi ne bilo take suknje krpati in krpati, ako bi včasih hotel tudi malo na se misliti in ne zmeraj s polnimi rokami ves zaslužek darovati revežem. Zdaj pride, slišim ga na stopnicah./Jozefa vstane, položi zavito robo na stol, na katerem je sedela, in stopi nekoliko nazaj, da je Prešerin precej vidi./

Drugi prizor

Prejšnji, Prešerin.

Prešerin

Pozdravljena! - Ali me vže spet lišpaš, nečimerna ti!

Katarina.

Lišp, da se ga Bog usmili! - Čas bi bilo, da bi si družega omislil! - A neznana žena ti vže dolgo tukaj čaka, radi bi s teboj govorila /vstane, stopi k Preširnu in reče polglasno/ odpraviti je nijsem hotela, ker je videti, da je nesrečna. -

Prešerin.

In nesreča je navadna prebivalka te sobe, kaj ne? - "Slika najde priliko" kakor pravi Srb.

- 45 -
Katarina.

" In volk se z volkom druží", kakor na Gorenjskem pravimo, ako hočeš pregovor rabiti - /kaže na Jozefo/ tu stoji omenjena žena, ki od tebe pričakuje tolažbe.

Prešerin /se bliža Jozefi/.

Hvaležen sem sestri, da vas je pridržala in družega ne želim, kakor da bi vam mogel pomagati. Kaj bi radi, govorite odkritosrčno?

Jozefa.

Slišala sem, da ste usmiljen gospod in toraj se predrznem si prošnjo obrniti se do vas. Toda nekaj prav posebnega bi rada imela, nekaj kar morete le vi spolniti in nobeden drug.

Prešerin.

Oho! - menim, da to, kar premorem jaz, previsoko cenite in vrlo žal mi bode, ako kmalu sprevidite, da ste se zmotili.

Jozefa /zaupljivo/.

O ne, ne, gospod, le prepričala se bodem, da je resnica, kar trdi ves svet.

Prešerin.

Radoveden sem, kam merite in kaj bodem čul. Prosim tedaj, govorite!

Jozefa.

Poslušali bodete potrpežljivo, kaj ne, gospod? kajti seči moram v preteklost, da me umete popolnoma. Ko me vidite tako žalujočo, tako strto, verjeli boste le težko, da sem bila pred nekaterimi dnevi še najbolj srečna žena, ki je bivala v Ljubljani. Deklici sem imela, dvojčeki, ki ste prava angelja bili vže na tem svetu. Lepšega, ljubeznivšega

ni bilo videti, kakor moji otroki in marsikatera imenitna gospa me je zavidljivo ogledovala, ko sem ju včasih na sprehod vodila. Delala sem noč in dan in dasi ravno sem vže več kakor leto vdova, nijsta moji ljubljenci vendar nikoli pomanjkanja trpeli. Misel za nju skrbeti, jima življenje oslajšati, je bila vzrok, da mi je delo le teklo izpod rok in vriskalo mi zraven je srce, ko sem ju vodela taki lepi, zdravi in veseli. O gospod cveli sta kot rožno cvetje in kot one --- Neki večer je bila Rezika vsa spremenjena, glavica jej je žarela, težko in zmeraj teže je sopla in stekleno me je gledalo oko. Zbolela je na prestrašni bolezni v grlu, ki se nenadoma otroka polasti, v kateri se nedolžni bolnik z zadušenjem bori in le z očmi prošnjo po pomoči izrekati more, ki jo uata več oznaniti ne znajo. Joj! jaz sem morala gledati, ko si je moja otroka za darilo izbrala, jaz sem morala videti, ko sta se bojevala ž njo - kako ju je zavdušila - in nič, nič nijsem mogla storiti, da bi ju bila otela, nedelavna sem morala največe muke trpeti in čutiti ko se mi je srce kos za kosom drobilo! -

Katarina.

Uboga, uboga mati, kako se mi vsmilite!

Jozefa.

Rezika je tedaj zbolela, Bog ohrani mi jo! sem vpila iz dna svoje duše, živeti brez nje mi nij moči, in res odleglo jej je malo, nekaj lajše je sopla, a zdaj je zbolela Lizika in kmalu v smrtnih težavah pred mano ležala. Zdelo se mi je v tem hipu, da nje še bolj ljubim, kot njeno sestrico in slepa sem bila za Rezikine nasmehljaje, neobčutljiva za božanje, s katero mi je solzno boličje ljubkovala, kajti sedaj sem videla le Liziko in le za njo sem Mater božjo na pomoč klicala. /Obupno/: Uslišala me nij, ona, ki vendar ve, kaj je materna boleost, kaj so materne solze. -

Katarina.

Pa Rezika živi, kaj ne, njo vam je Bog ohranil?

Jozefa.

O ne ! - Vzel mi je tudi njo, kaznoval me je z njeno smrtjo, da sem Liziko za trenotek bolj ljubila kot njo, ki je vendar najslajši angelček bil in ki se mi je še prijazno smehljal in me s tresočo ročico božal, ko je vže smrt v prsih nosil. - Mrtvi, mrtvi ste obe - in jaz - jaz menda še živim! / se pokrije jokajoči se obraz/.

Prešerin.

/ jo hoče tolažiti, ali ganjen je, da spregovoriti ne more/.

Jozefa.

Zavest me je za dolgo zapustila in ko sem se predramila ste ležali moji deklici v skupni posteljici v lepih svojih prazničnih krilcih - beli sta bila z modrimi zvezdicami - obloženi s cvetočimi venci. Spali ste tako mirno in sladko, da se mi je od konca skoro dobro zdelo, da se spočijete in da jih bolečine vže ne trepinčijo, potlej, se ve, ko sem se spomnila da bodeli tako spali in počivali na veke, da jih nikedar več ne bom pritislila v svoje naročje, da me nikoli več oblazili ne bodo njuni poljubi, da sladki glavovi so umolknili za vselej - se me je zopet obup polastil in grešne misli so me na novo obhajale. Ali Bog mi jih je vendar odvzel in mi pomagal, da nijsem ob pameti prišla. Bedela sem pri mrtvi svoji sreči, dokler mi je nijso odnesli. Objemala in s solzami pokrivala sem nenehoma lepi obličji in nežne ročice svojih hčerk, jima narekovala še vse povesti, ki ste jih tako rade poslušali, zibeljsko pesem zapela in jima naročila, da ne smete pozabiti nebeškega očeta prositi, da me kmalu k njima pokliče. Potem sem ju polužila v tružico in jima na pot dala vse, kar sem imela ljubezni, veselja, nade in sladkih skrbi

in za se sem obdržala boleost, hrepenenje in - bog me ne
zameri! obup. - Aline kaj bi jima vendar še nakloniti mogla,
nekaj, kar mi morete darovati le vi, gospod -

Preperin /živo/.

O, da bi tako srečen mogel biti, da bi bilo v moji moči vam
le nekoliko vaše nesreče olajšati! Povejte, povejte, prosim
vas, kaj morem stvoriti za vas?

Jozefa.

/ gre k stolu in zviije iz rute majhen lesen grobni križ/
Gospod, le sem-le mi zapišete nekaj vrstic! Slišala sem,
da znate v pesnicah izreči vse, kar človeka veseli in še
bolj to, kar ga žalosti. Povedala sem vam vse in toraj
bodete veseli, kakoršen napis se spodobi na grob mojih
angeljev.

Prešerin.

Ali zahtevate, da naj precej to spišem?

Jozefa.

Ne zahtevam prav nič gospod, ali ponižno vas prosim spolnite
mi .eljo koj, kajti sili me postaviti križček na gomilo,
ki obsega moje vse.

Prešerin.

/sede k pisalni kizi in vzame križček v roke/.

Naj bode, ali ne vem, kako mi pesen v tem trenutki poteče.
/ piše na križ/.

- 49 -
Tretji prizor

Poprejšnji, Čop

Čop / začudno ogledovaje Prešerna/.

Kaj pa je to novega? Prešerin, ali si postal slikar grobnih znamenj.

Prešerin.

Slikar še ne, le revni pisar, željo spolnujem obogi materi, ki hoče zaznamovati mesto, kjer leži vničena nada njenega življenja. Preljubi hčerki ste jej nagloma umrli./piše dalje/. Dovršeno je, toda ne vem, ali bode za kaj to, kar sem moral izsuti tako rekoč iz rokava in tem bolj se bojim, da bode slabo, ker mi je poprej čudno mrgolelo pri srcu in pred očmi.

Čop /vzame križ in bere/.

Jasni bili so in srečni vsi
Njunega življenja kratki dni.
Ko začula glas ste "semkaj k meni"
Priti majhni vi nezadolženi",
Ste nju dušici veseli
Repetnice koj razpeli
In zdaj matere očesa
Mokre gledajo v nebesa!

Jozefa.

/ ki je vsa zamaknjena poslušala, gleda proti nebesom in reče/:

In zdaj matere očesa
Mokre gledajo v nebesa!

Da, da in nikoli drugače gledala ne bodo! - Vidim, da je vendar res, kar ljudje trdijo, da je pesnik kaj posebnega. Kako ste zadeli gospod! V malih besedah ste popisovali vse kakor je bilo poprej - in kakor je zdaj! --Da bi vam hvalo

izreči mogla! / se bliža Preširnu in mu hoče roko poljubiti/.

Prešerin / se jej obrani/.

Kaj še! - nobene hvale ne zaslužim, ali če mi hočete tudi kaj ljubega stvoriti utešite in tolažite se z mislijo, da vam je Bog največe ljubezen skazal, da vaših angeljev nij pustil na zemlji.

Jozefa.

Rada bi vas ubogala - a ne morem, saj sem le človeška stvar in bila sem najsrečnejša mati! - Z Bogom, gospod!

Prešerin.

On vas varuj! /Jozefa odide in Katarina jo spremlja/.

Četrty prizor

Prešerin. Čop.

Prešerin.

Ubogo strto materno srce! - Koliko krat bi hotel vprašati, je li moralo to biti?

Čop.

Fatalist postani, potem si najlajše pamet ohraniš.- Prešerin, ako umrjem, ali tudi meni zložiš grobni napis?

Prešerin.

/roko položivši na srce zavpije/: Čop! - - O nikedgr ne bi bil zlostne misli izgovoril, da si čutil, kakoršno bolest mi je napravila. /Mehko in proseče/ Ne, ne, Čop, ti me ne smeš zapustiti, ti, ki si mi več nego brat in nego prijatelj,

ti, ki si dušni moj roditelj! Ostani, ostani pri meni, saj veš kako neizmerno nesrečnega se čutim, kako se umakujem včasih sam pred sabo, če vidim, da vzor, po katerem sem segel, pred mano beži in da revna materija zaduši vse, kar je Bogu enacega žarelo v meni. Od dneva do dneva mi je bolj očitno morje gorje, zmeraj bolj se mi temni življenje in zdaj bi govoril od ločitve še ti, ki si skoro edino moje svetiło!

Čop.

Utolaži se moj ljubljeneec in nikari mi ne zameri! Sam ne vem, kako sem to izustil, pogled križčeka menda je vzrok, da mi je obšla misel, kakršne sicer nikakor ne redim. Žal mi je za res da sem za trenotek boleost napravil tebi, kateremu bi hotel nakloniti samo veselje. A Prešerin, resno te svarim, nikari se vedno ne trpinči le s temnimi podobami. Verjemi mi, da prenapeta tvoja občutljivost je največa tvoja sovražnica. Nehaj in vzemi življenje tudi včasih od svetle njegove strani. Pa saj vem, da zastonj govorim, kajti idealisti res niste vstvarjeni za zemljo.

Prešerin.

Prijatelj, ko bi tudi najmernejši realist bil, čudo ne bi bilo, ko bi zabredel in utonil v znesu obupa. Tako neusmiljena kakor se skaže meni usoda se je menda še malokedaj človeku skazala. Kako blag in zaupljiv sem nekedaj krog sebe gledal, kako vnet objemal vse človeštvo, kako navdušen sem udal se domovini, kako ljubezen ponujal izvoljeni devi - toda kaj sem sprejel za vse to? Kaj se mi je dalo za povračilo? - Se je li ena mojih želj spolnila? Nobena, nobena: obsojen, proklet hodim svojo pot sam, zapuščen, nepoznan in nesrečen!

Čop.

Ne obupaj, polovica poti še leži prej tabo, razsveteti znajo jo milejše zvezde.

Ne govori, česar ne verjameš. Skaženo je moje življenje, ko bi tudi le o materialnem govorila. Ali bom dosegel kedaj v Ljubljani samostalno službo? - Nikoli! - Predstvo prej mano ima vsaki, ki ume prilizovati se in tajiti resnico. Meni, ki sem jo govoril, je napravila sovražnike, kajti ona je sveta bakla, kateri se zapirajo vsi oči in gorje obogi roki, ki je tako predrzna bila prižgati jo.

Čop.

Žalibog, da je tako! - Ali kolikokrat sva te opominjala in prosila s Krobotom; ne ravnaj tako! Slepo rojenih vendar nijsi ozdravil in škodoval si le samemu sebi.

Prešerin.

Vem, vem, da se nijsem obnašal, kakor pameten, spreviden mož, ali recita, kar hočeta, moči mi nij krivico slišati in molčati, ter ukljanjati se smešnosti. A kaj je to, kar tiče le vnanje življenje proti temu, /prime za srce/, kar tukaj peče? - Uničeno vse sanje je mladosti in zdi se mi, kakor, da bi me zasmehovalo še v smrti, da sem kedaj mogel verjeti na njihovo spolnitev. Cvetje ljubezni sem želel pritisniti na hrepeneče srce, najbolj goreča čutila so iz njega mu naproti vrela, kakor valovi ognjene reke, toda - zvenelo ~~sre~~ cvetje je pred njimi, plameni so se zabrnili in so posvečeno mesto, ki jih je rodilo, spremenili v pogorišče v katerem je zdaj vse prazno in temno. - In domovina? - Kaj morem koristiti neizrekljivo ljubljeni, ali nesrečni, sužni materi? Križem rok jo ogledujem in družega ne smem in ne znan, ko jokati se nad njo. In pesni? - Kakoršne čem peti? Čast Slovenije sem mislil z njimi svetu oznaniti in sedaj? - Hočem li peti od prihodnje sreče, katere menda nikedar ne doseže, ali bi slavil sedanjo njeno sramoto, sedanjo zaničevanje njeno? Ali jej hočem očitati, kako peša in hira, kako se iz nevrednih jarmov vzdigniti ne more? Ne, ne, rajše naj umolkne moja lira, rajše naj solze izplahnejo vse pesni,

ki mi v prsah še žare,, kakot, da bi jih še naprej si srčno krvjo pisal in položil tja, kjer jih sinova roka meni tebi nič, z rdečim črtnikom križa, predstavlja me po tem. še svetu, kakor izobčenca, katerega se je treba ogibati.

Čop.

Da bi mogel negovarjati ti, da bi ne moral pritrditi vse! - Kako dolgo vže zdihujem, da misel postane svobodna, beseda prosta!

Prešerin.

Svoboda! svoboda! o njej ne smem govoriti, nevrednež /britko/ ki se osvoboditi sam ne morem spon, ki me vežejo na tla. Noč, temina, obup, kamor pogledam! - In biti bi še moglo, da bi tebe zgubil?! - Da, da, le ti in Andrej me še zapustita in - /pokrije si obraz/ nočem izgovoriti, s kakšno oblastjo se možganom bližajo pri sami misli vse erinije pekla.

Čop.

Prešerin, kaj bo s teboj? - Ali krotiti samega sebe več ne moreš? Zakaj prebudiš nevihto čutil, ako si tako slab, da se jej pogrezniti daš? - In malosrčno to poniževanje samega sebe! ker slišati je ne morem, ujezil s tem me bodeš zares. Jaz, Čop, ti povem: zaupati si smeš in glavo moreš pokoncu nositi bolj ponosno kakor vsi drugi !/Gre k mizi/. Daj beriva nekaj, kje imaš Ovidij, ki si ga ljubil poprej tako iskreno, ali Alceja? grški lirik naj ti omiri dušo z mehkim svojim petjem.

Prešerin.

Kako si dober, kako si milostljiv. Čop! o da bi mogel večno pri tebi biti! - Vendar brati sedaj ne morem. -

Čop.

Pa govoriva! govoriva o preteklosti; - kako se vendar bil ves drugač prej tremi leti, ko sem iz Lvova k vam v Ljubljano prišel!

Prešerin/ živo/.

Da, da, govoriva o preteklosti, naj čas, v katerem si mi odprl pogled v lepi, čisti svet duhov, še enkrat prej bolno mojo dušo stopi in naj svoj spomin blagoslov pozabljenost na - njo sipa. Čop, ponašaj se, ako čuješ, koliko sem ti dolžan.

Čop.

Smešno! - Največi moj ponos mi bode vendar le zavest, da mi je bilo včasih mogoče zazibati v mir nepokojno tvoje srce. Govori, govori, prijatelj, povej mi, kar se ti ljubi, da se mi le zopet umiriš, prej mi nij moči te zapustiti.

Prešerin.

Poslušaj tedaj, Čop - kar sicer ravno tako dobro veš, kakor jaz sam - kako si me povzdignil, ko sem v duhu na tvoji strani obiskovati smel sveti Helas in blage njegove otoke. S tabo videl sem Arkadijo, in zagledal cele dva vršični Parnas! Iz tvojih ust poslušal delfinski sem orakel, si tvojimi očmi očaran gledal korentinsko sem morje. Bojišče stare, večne slave sem obiskoval s teboj; vživel ondi se je rod junakov in bogov in znanci bili so ti vsi. Čutil po tvoji govorici sem presvetlo solnce, ki je sijalo nad Homerjem, solnce, ki je ogrevalo srce tam Anakreonta in katero je dalo Aeschylu zapustiti nam podobe Oresta in Elektre. Od modre Grecije sva se obrnila tja k mogočnemu Rimljanu, gospodar sveta je prijatelj mi postal po tebi; občudeval sem ga, a bolj občudeval sem vendar tebe, ko si zraven njega odpiral sveti Pantheon mi svojega duha. Virgilj, Horacij in moj Ovidij so vedno naju spremljevali po večnem mestu in od takošne družčine sem se ločil le težko Obrnila sva se potem proti severu, kako

mehko so tam donele "danske" pesni, s kakoršnimi hrepenečini solzami so mi napolnjevale dušo in kako je je prebadal divji krik, ki se je včasih mej njimi oglasil. Zapustila sva Puškina in od poljaka Miekiewiça še bolj na tanko zvedela, kako milo žareče domoljubje toži in kako se mu družijo bojaželjnost. Mino Čelakowsky - a sva šla in stisnila prijateljsko mu roko, prisegoval sem mu na novo, da majki Slavi le podajal vse bom delovanje. Poslušala narodne sva pesni srbske in ilirske, pesni, ki jih nij zložil nikdo, ki sane so po sebi postajali in ki vendar v vsakih ustih se glase in odmevajo v vsakem srcu. - Nepozabljeni čas! , ko bila sva na jugu, kjer Camoens nama je Luzijado pel in drame svoje Calderon prebiral! Kako sladko je bilo v dihljajoči senci Alhambre se sprehajati, kako zamaknjen gledal sem azurno špansko nebo! Mej goščavami svetočih mirt in mej naračnimi drevesi so žarele rože, izviral so vodometi in bliskale vmes prečrne se oči. Polna luna je sijala in poslušala kako se pri akordih mandoline vzdigovalo je sladko petje mavrenovo in se skušalo se izdihljeji slavca!

Čop / ploska v roke/.

Pravo! pravo! - Ako bi ženska bil bi rekel: pesnik daj se poljubiti, kajti govoril si res lepo. -

Prešerin /snehljaje se/.

In jaz bi ti odgovoril "ne, ne premila ljubica, prihrani še poljube, saj pri kraji še dolgo nijsem! Kaj si pozabila, da sva še drugod skupej bila? Si li pozabila Francijo in žaloiger tam Bacina? Vzvišenih se več ne spominjaš "od" Bonssean - jevih? Ali ne veš, kako čudila sva se geniju Vottaire-a in obenem vendar tudi ga zavrgla. Ali si pozabila poti skozi Provenco, saj ljubkovale ti premehko tam uho so erotične kantate trubadurov. In Albijon! Albijon, ki je Shakespeara sodil, njega, prej katerim naj v prahu vedno kleči svet - tudi on ponosni, srečni otok je gostoljubno dovolil, da sva ustavila se na njegovem pomorji, da sem tam

navdušbe smel napiti se iz Byronovih poezij! - In romala potem na nebeške sva bregove, kjer je stala Tassova zibelka in kjer se gomila boka nad menkočutnim Virgilijem; hodila dalje sva skoz pomladanjske livade rajске vse Italije, katera je čula "Divino" komedijo, ki je priča bila, ko se je neumrjoč stvoril Ariosto in prišla sva do mesta, kjer je hrepenel Petrarca.

Čop.

In tam sem ti veleval: le tu obstoj, tu imaš izgled! To je pesnik bil, kakor si ti, to je srce, ki brezupno je ljubilo, kakor ljubiš ti, srce, katero z enako ljubeznijo je objemalo domovino in predrago ženo in v obeh videlo nij družega nego vzor, po katerem je zdihovalo in hrepenelo, kakor zdihuješ in hrepeni tvoje zdaj srce! - Prešerin! Ubogal si, ali izgled si prekosil prekmalu in prepričan in ponosen morem izklikniti, da je naš pesnik vendar veči kakor je Italijanski bil! -

Prešerin /vesel/.

O, take besede, slajše so kakor poljubi rožnatih ust, o, da bi jih res zaslužil! - A ko bi tudi bilo, kar verjeti sam ne morem, le tvoje to je delo, kajti le ti si probudil v meni to, kar hvališ zdaj.

Čop.

Ali me hočeš osramotiti? Z vsen, kar si mi naštel, bil bi se mogel seznaniti tudi sam; zasluge pri tem, kar si vže svetu daroval in kar mu - kakor se nadejan - pri vsi svoji pobitosti, še bodeš daroval, noman nikakoršne ne.

Prešerin.

Ali bi se mi bilo morda vse to v srce vtisnilo, kakor se mi je, ko bi bil pretuhtaval mrtve knjige? Ali nij vse drugače, če z očesom in ušesom pojemati smeno živo govorico, ki tako čarobno, tako onamljivo popisuje in razlaga, kakor najboljše

knjige nikedar ne morejo. In koliko bi jim bil moral prebrati, ko bi hotel zvedeti le del tega, kar si mi blagodušno daroval. Vsestranske učenosti kakor je tvoja Čop, ne najde se kmalu spet, menda celo nikoli več.

Čop /snejaje se/.

Ha! ha! ha! prijatelj, kakor v svoji tugi si tudi v svoji pohvali prenapet. Kar mi šteješ za zaslugo je prav za prav rečeno, velika moja napaka. Grajati bi me moral in ne hvaliti, ako ne bi bil /se smehlja/ malo zaljubljen v mene. Glej, prijatelj, človek ne bo nikoli kaj polnega opravil, ako se poprime vsega. Tu tiči moja napaka. Zanimivalo me je vže od mladih del - vse. Preiskavati sem hotel vsakateri del znanstva. Mimo zdrobljenega stebra nijsem mogel iti, da ne bi bil vprašal po njegovi preteklosti. Pol zbrisanih napisov nijsem popustil, dokler mi nijso, ako tudi le s pol besedico povedali to, kar so znanili. Some, katero sem nabiral po svojih preiskavah, sem skrbno vsadil v samoti svoji in zrastle mi je iz njega neko dušno drevesce. Veje so se krog vej sklenile nad njim, a preravno se mi je vendar zmeraj še zdelo in iskal sem naprej in vriskaje vrnil se domov, ako mi je bilo moč kaj novega najti in drevescu vcepiti. Misli tudi sem nabiral, ki so jih gbniji vseh onikanih rodili in krog mojega drevesa so podobe postajale, vživele so in miru ni nijso dale, da sem se moral pogovarjati ž njimi o izvirnih njihovih jezikih. Trud, skrb, delo vsega življenja sem tako potrosil in vendar - sem le novinec v vednosti! Preveč razstreseno, premajhno je bilo moje delovanje in ako duševno svoje drevesce tudi gojim še do konca svojih dnij, vendar ne bo nikoli mogočno drevo, kakoršno sem naneraval. - Ali ne vem, kaj je danes nad naji prišlo, govoriva, kakor še nikoli govorila nijsva; od konca je bila viharna naša seja, potem sva se igrala kakor zaljubljena, prisegala drug drugoga v pohvali in zdaj sem še jaz začel čenčati neumnosti. -

Prešerin.

Bog ve, ali jaz danes ne bi hotel nehati govoriti o svoji hvaležnosti in vedno ne bi hotel drugzega nego poslušati in občudovati te !

Čop.

Nemoško je to početje in čas je konec storiti mu./gleđa na uro/. Oho! vže tako pozno, vidiš, otrok, kaj sem imel opraviti s teboj, predno si spet priděn postal! - Gotovo me Medičarjev voziček vže dolgo čaka na st. peterski cesti.

Prešerin.

Ali - li zopet popelješ v Tomačevo?

Čop.

Da, okrepiť dušo in telo v valovih Save. O Prešerin, saj ne veš kakošno veselje vživam, kedar se zibljen v naročje prekrasne reke, ako obrnjeno na veličastne planine! Mogočne in molče se vzdigujejo v modri zrak, med tem, ko v dolinah vse poje in mrgoli, proste sape mi igrajo krog senc, vodni glasovi šepetajo mi pesni, persi se mi širijo in pobožna molitev, taka, kakoršno sem nekadaj se ljubo mater molil, najde pot iz dna moje duše, do njega, ki nan je tak svet, tako domovino vstvaril in poklonil oblast, ceniti in ljubiti jo, kakor jo ceniva in ljubiva mi dva.

/Poda Prešernu roko/. Bog te varuj, moj ljubljeneč!

/ gre proti vratom/.

Prešerin /stopi za njim/,

Da se kmalu zopet vidiva! /ga prime še enkrat za roko/.

Čop.

Gotovo! /odide/.

Prešerin /sede zanišljen k nizi/.

/Zagrinjalo pade./

ČETIRTO DEJANJE

/ Soba, kakor v prejšnjem dejanji/ Prešerin /sedi pri mizi
kakor poprej/ / Nekaj trenutkov pozneje stopi/ Smole / v sobo/.

Prvi prizor

Smole.

Tako zamišljen , France?

Prešerin /vstane/.

Ah, dobro došel! - Čop me je ravnokar zapustil.

Smole.

Vem, srečal sem ga, hitel je kakor je mogel, a prav dobre
volje je bil, se mi je zdelo.

Prešerin.

Da, vesel je bil, kakor vselej, kedar gre ude topit v šumečo
Savo. Popisati ne more dostojno, kakošno veselje vživa v
sredi valov, ogledovaje vzvišano, veličastno naravo.

Smole.

Okolišče, ki se veličastnemu, vzvišanemu duhu tudi spodobi.-
Veš, France, da sem danes tudi Julijo videl?

Prešerin /mirno/.

Danes si jo videl? Prej si jo videl, kaj ne, in sedaj je
ne vidiš več. Jaz pa, jaz jo gledam zmeraj, ves dan je tam,
kjer sem jaz, misel na njo me zaziblje v počitek in ona me
kmalu spet prebudi iz kratkih sanj.

Smole.

Kedaj bo konec tega bogoslužja?

Konec? - Reci mi, Kdaj bo konec Boga? - in če tega povedati ne moreš, oznani mi, kdaj pesnik poje poslednjo svojo pesem?

Smole

France, najine misli so skoro vselej enake bile, vjemale so se v večni harmoniji in tóraj mej nama napravile ono vezilo, ki se sladkim sočutjem dušo bolj na dušo veže, kakor kri nikoli ne premore in vendar ti moram povedati, da te v tem, kar Julijo tiče ne umejem. Čestiti kakor boženstvo deklico, s katero nijsi nikoli govoril in se še zavedati neče, da živiš, to mi v misle ne gre, z eno besedo, nevredno se mi to zdi.

Prešerin.

Nevredno! - Da bi ti le mogel naznaniti, kakošna so moja čutila, ki se krog Julije vrte. Vselej, kedar sem hotel razlagati ti jih, začel si kaj drugega govoriti.

Smole.

Da, zmotiti sem te hotel, druge namere bi bil prerad tvojim sanjerijam dal ker spoznal sem koj od konca, da sreča ti ne bo nikoli izhajala iz njih. Nadejati se tebi česa pri deklici, kakoršna je Julija, se ne bode nikedar. Odgojena je v ostrem nazoru pobožne matere, kateri je pesnik - ne zameri - norec, in svetovati ne bi hotel nobenemu v Primičevi hiši predstavljati se za snubača, ki hčerkinini doti tudi primerne premoženja ne bi mogel priložiti.

Prešerin.

Vse to ravno tako dobro vem, kakor ti Andrejče, priseči ti moram, da to, kar za Julijo čutim, me nikakor bolj nesrečnega ne dela, kakor vže sem. Sreča! pričakoval je

nijsem nikoli od nje, in nada? svetli žar nebeški, ki počiva v srcu, kakor rosa v cvetici, ki se bliska v očesu, kakor demant v vodi, ki klije v temni noči obupa kakor zelena bilka na sivi skali - njo, njo sem pokopal vže davno predno sem Julijo zagledal. In vendar! - blagi sveti trenotek, ko se je to prvikrat zgodilo! - Slonel sem v trnovski crkvi zraven kropilnega kamena, orgle so donele in spremljevale priprosto petje. Kar se je luč krog mene stvorila, svetlo je nastalo po mračni crkvici in zamaknjen videl mili sem obraz neznanega dekleta. Zvezdojasno in mirno se lesketalo je oko in drobni rožni lici so obdajali zlati kodri. Ponižno je mimo mene šla in koleni je pri božjem grobu upognila. Čudno se mi je zdelo, da se slikani in kameni angelji niso odmaknili živemu, ki se je v tako čarobni milini v prah ponižal. Zapustila je cerkev, a jaz se premakniti nisem mogel; ljudje so šli sem ter tja, orgle so vedno še donele, glasilo se je petje in jaz sem stal še tam, kakor v sanjah in branil nijsem solzam, ki so mi teklo ko potoki iz očij; izvirale so kakor da bi dušo morali osvoboditi velike bolesti, ali le nasprotno se je zgodilo, kajti probudilo se mi je vroče, nepopisljivo hrepenenje: želeč sem vzdigoval misli do nebes in čutil takrat bolj nego kedaj poprej, da sem največi siromak vrh zemlje!

Smole.

Veliko, blago srce! Da bi ves raj ljubezni prisiliti mogel, da bi tvoj bil, kateremu se bi tako spodobil!

Prešerin.

Sčedili zdaj so dnevi, meseci, ko sem sanjaje le živel, le njej v snožje bil bi hotel takrat leči, in kaj bi bil dal, ko bi mi bilo le enkrat dovoljeno rob njenega krila poljubiti, s kokošnjimi hvaležnimi solzami bi jej bil roko porosil za najmanjši dar sočutja! Malo po malem se je upodobila zavest moje nesreče in neotolaženo hrepenenje k pesmam. Vso sladkost, ki so ljubezen voditi more, in misli, ki se iz pevskega srca

predrzno v večnost vzdigujejo, sem v venec spletal, se srčnimi solzami sem obilo ga gojil, vse svoje hrepenenje in vso svojo dušo vanj vložil. -

Smole.

In nevmrječo si njo stvoril, ki še ideje nema, o večni lepoti s katero si jo ovečal!

Prešerin.

Naj bode! Saj zadostil sem le samemu sebi po svojem početji. Po teh besedah, Andrej, bodeš menda vendar umel, ko ti rečem, da to, kar čutim za Julijo, je vse drugače mimo tega, kar sem doživel takrat, ko sem gorel za Zaliko, kajti Zaliko sem ljubil, kakor mož ljubi ženo, s katero se hoče zediniti za vse življenje, s katero prenašati bol in srečo mu je najslajša misel, k Juliji sem molil koj od konca, k njej molim še zdaj in po Juliji bodem stezal roke še v smrti, kakor po idealu, ki ga nikedar ne dosežem.

Smole.

Idela! - to je obseg popolnosti v spodobni, vnanji obliki.- France, ne zameri, jaz tega ne bi mogel najti v tvoji boginji! -

Prešerin.

Vsak po svojem. Meni je nebeška podoba, ki sem jo v srcu nosil, dokler se zavedam, ravno v Juliji vtelešena stopila pred oči in hrepenljivo jo bodem slavil brezi konca. Tedaj Andrej, prosim te, ne rabi nikoli več besede "konec", "sreča" in "naša" ako se z mano od Julije meniti hočeš.

Smole.

Za moj del. Da bi zadnji besedi v stik s teboj saj drugod spregovoriti smel! - Na priliko "Sreča"! Kako kratka

priprosta beseda, in prav za prav rečeno, veliko tudi nejma v sebi, ker družega nij kot mir.

Prešerin.

Tako? In mir, ali nij največi blagoslov nebeški?

Smole.

Gotovo in ravno po nebeških ukazih se na zemlji naposled vse pomiri. Morje in nevihta postaneta pokojni, ako je vničevavno delo končano in srce, ki je v taki tesni zavezi z materjo natvoro, ono se ne bi spočilo nikoli?

Prešerin.

Moje ne, nikoli ne! Sreča mu bode tuja ostala, kakor mu je bila odsle, ali nasprotnica njena nesreča je tehtno breme, ki ga napolnuje čez in čez in ona skrbi, da se ne pogrezne v globočine obupa.

Smole.

Zmeraj, zmeraj le taka govorica, ki mi napravlja tolikanjo boleost! - da bi ti saj nade probuditi mogel! Ali se je spominjaš kako čarokrasna je bila, kako te je vzdigovala do zvezd in kako te je silila okoli Zalike krožiti, kakor očarana ptica kroži krog luči in se jej tako dolgo bliža, da si peroti v njej zasmodi. -

Prešerin.

In da pogostoma smrt v njej svori. Da, da, dobro se jej spominjam in tudi nazaj si jo želim in oživiti bi hotel samo enkrat še njen čar! - Ali pūstiva počivati, kar je mrtvo za vselej, - naj se mi svetijo le Čopovi duhapolni pogledi, naj mi govori le tvoj bratovski glas in prenašal bodem vže še dalje življenja težko pezo, saj menda predolgo

ne bo mudila se ljubica, ki se bo tudi meni usmiljena bližala, ki me bode zvesto v naročje pritisnila in mi podala zaželeni - morivni poljub.

Drugi prizor.

Prejšnja. Katarina/ s pismom v roki/

Pismo iz Dunaja!

Prešerin.

Tja ga položi! /kaže na mizo/.

Smole.

Beri vendar, saj zadrževal te dalje ne bodem. Malo moram v prosti zrak, naproti pojdem Čopu tja čez polje.

Prešerin.

In zvečer prideta ponavadi skupaj.-

Smole.

K Lozarji. Se ve da, in v imenu Čopu ti velevam, da naju tam pričakaš in da židane volje seboj prineseš.

Prešerin.

Da bi jo le najti mogel, ne vem, kam sem jo založil.

Smole.

Čas imaš iskati je dobro uro. Z Bogom prijatelj! / se sežeta v roke, Smole odide/.

Tretji pripor.

Prešerin. Katarina.

Prešerin /razpečati pismo in bere/.

O sestra, zdi se mi zares, da ti zidovi ne smejo odmevati
druzega nego glas nesreče! Ubogi, ljubi moj Janez!

Katarina.

Kaj si pa zopet žalostnega zvedel?

Prešerin.

Ali se ne spominjaš sosedovega Janeza, brhkega, veselega
fantiča, ki se je z nami igral?

Katarina.

Kako ne bi? saj mi Vrba in domači naši ljudje še zmiraj bolj
živo prej očmi stoje kot vsa Ljubljana in gosпода, ki jo ondi
vsak dan vidim. Govori, kaj je z Janezom?

Prešerin.

Slep je, Katarina, slep! - Luč dneva se mu je spremenila
v večno noč, v kateri so ugasnile vse zvezdice njegovega
življenja!

Katarina.

Je li mogoče! Ubogi, ubogi človek! Pa kako se je to zgodilo?
Čvrst in zdrav je s tabo dovršil pravoslovje in meni se
zdi, da si mi povedal, da ima cesarsko službo?

Prešerin.

Da, službo pri dvorskem računarstvu je imel, ali, žalibog
oči so mu jele slabeti, zdravil in zdravil jih je, potrosil
pri tem vse, kar je imel in vendar pomoči našel nij, ker
sedaj, o gorje! sedaj se obrača slep in ubožen proseč do mene.

Katarina.

In ti?

Prešerin.

Pomagaj mu bodem, kolikor morem, to se razume samo po sebi. Daj hitro, kar imam prihranjenega, ti, moja stiskavka!

Katarina.

Pri tebi je moči tiskavka biti!

Prešerin.

Hvaležen sem ti zdaj za res, da sem poslušal večne tvoje pridige, da si moram vsaki mesec nekaj novcev prihraniti.

Katarina.

Ali ta denar je bil namenjen za - nov plašč, ker vže nekaj zim si tak po mestu hodil, da je mene bilo sram. In zdaj ti še enkrat povem, da te v starem modrem, "paletotu" nikakor več videti nočem, če vže ti prav nič na se ne držiš moram vendar jaz kot tvoja sestra skrbeti, da se ljudem kažeš tak, kakor se učenemu gospodu spodobi. - Koliko hočeš, da ti prihranjenega denarja dam?

Prešerin /začuden/.

Koliko? - Ti, sestra moja, to vprašati moreš? Koliko bi mi dala? vse, vse, kar imam. Jaz bi ko skopuh novce kupičil, mej tem ko ljubi tovariš moje mlafošti nema najpotrebnejšega? - Nikoli se to zgodilo ne bo!

Katarina.

France, pomisli kmalu nastopi zima in modri paletot.-

- 67 -
Prešerin.

Pri miru pusti ljubi moj modri paletot in kedo o kresu govori o zimi. Kaj je meni treba novega plašča, meni, ki imam zdrave oči! O, da bi eno prijatelju prepustiti mogel!

Katarina.

Po moji misli bi bilo prav lepo in tudi prav zadosti, ako Janezu pošlješ - f 2o!.

Prešerin /nejevoljen/.

Vse mu pošljem, kar imam prihranjenega, a - /krotak/ da imam mir prej tabo, ti obljubim, da si bodem napravil spodobno oblačilo za zimo in ako tudi v tvoji nabiralnici do istega časa dosti novcev ne bode, jih bom vže dobil, to me nikakor ne skrbi, saj veš, da je Krobat dobrega, mehkega srca, le besedico mu rečem in rad mi posodi, kolikor mi je treba. Nu, Katarca, hitro ven z zakladom!

Katarina.

Bodi si, v imenu Božjem, ker vže drugače nij mogoče pri zapravlživcu, ki nikoli sam na sebe ne misli /gre v svojo sobo/.

Prešerin.

/sede k mizi in piše nekaj vrstic/. Druzega mu ne pišem, da se obrača na mene: dokler živim, ga ne zapustim.

Katarina /prinese denar, zdihovaje/
Lep denar, 61 forintov!

Prešerin.

Ne več? škoda, ali kaj se hoče! /položi bankovec v pismo in ga zapečati/. Teci zdaj, Katerca, kar moreš na pošto.

Katarina.

Precej, samo še pečo si privežem./ pri teh besedah stopi
Kastelic v sobo/.

Četrty prizor.

Kastelič /ves preplašen/, Prešerin, Katarina

Prešerin.

Oho, čebeličar! o tako nenavadno uro, kaj pomenja?

Kastelic /ginjen in zmoten/.

To pomenja - Prešerin /k Katarini, ki hoče ven iti/ tukaj
ostanite, Katarca!

Prešerin.

Ves spremenjen si, kaj, za Božjo voljo, se je zgodilo? -
Zakaj me tako otožno ogleduješ?

Kastelic.

Pripravi se kaj strahovitega zvedeti - in nikari ne zameri,
da ti ravno jaz srce prebosti moram. --

Prešerin.

Govori, govori, prijatelj, ne muči me tako dolgo!

Kastelic.

Čop -- / ne more dalje govoriti/.

Prešerin /zavpije/.

Čop! - za božjo voljo, kaj je ž njim?

Kastelic.

Videl ga ne bodeš nikedar več!

Prešerin,

Kaj? kaj? -/ prime Kastelca in ga zmaja/ to si ti, Kastelic, kaj ne, in to sem jaz - povej kedo od naju je obnoril? / se šlata čelo/ jaz, jaz, gotovo jaz, o kakošno pekoče gorje mi razriva možgane, vse se mi temni pred očmi.-

Kastelic /ga prime ljubeče za roko/.

Mož bodi Preperin!

Prešerin.

Ali bi bilo mogoče, da nijsem blazen, ali bi prav slišal / vzdiguje proseče roke k Kastelcu/ o vsmili se me, povej, povej, da nij res, kar biti ne sme - kar biti ne more, ako Bog nad nami bedi. Prekliči, o prekliči, kar misliti nij moči.

Kastelic.

Da bi željo tvojo izpolniti mogel! - Da bi mogel bodilo izvleči iz rane, ki sem ti jo vsekal! - Čop - je -- utonil v Savi.

Prešerin.

/ omahuje in se zgrudi na stol, pokrije si obraz z rokama, obupno in ljubeče/.

O moj dobrotnik!

/Kastelic in Katarina ga obdajata strta in sočutna/.

Oddih.

Katarina.

Tukaj stal je še pred kratkem časom, živ in zdrav in tako smrt stvoriti, Bog se usmili! - Le kako se je grozovita ta nesreča zgodila?

Kastelic.

Krč je prijel izurjenega plavarja sredi dereče Save, stari pastir iz Tomačevega, ki je črede blizo brega pasil, je videl, kao nadčloveško se je Čop dolgo boril z valovi, klical je pastir kar je mogel na pomaganje, ali ko se je rešilni čolnič približal mu, bilo je prepozno.

Katarina.

Strašno, strašno! - Nikoli ne bom pozabila v svoji molitvi poštenega, modrega gospoda, čegar prijazna beseda mi je bolj razveselila, kakor ko bi me ves svet s pohvalami obsul. Ne vem zakaj, ali bilo je tako.

Kastelic.

Da, da Katarina, bilo je tako! - In ne samo vam, ampak nam vsem, ki smo, stari in mladi, njegovi učenci bili, se je godilo tako. Zaupljivo smo vsi vzdigovali poglede k njemu, pod njegovim vodilom smo se čutili varni, kakor Izraeliti pod brambo Mojzesovo. Resnični nam je tudi Mojzes bil, ki nas je v obljubljeno deželo vodil, in kako brez njega najdemo v zaželeno deželo?

Prešerin.

/ ki je ves čas obupno zgruden bil pri mizi in nij slišal, kar sta govorila, plane hipoma kviško, strmi zmeraj na eno mesto in reče, kakor, da bi nekaj slišal in videl./

Ali ne slišita kako volovi šumijo? - Ali ne slišita kako solze teko? Njih potoki napenjšajo valove, da rastejo in se naraščajo v neizmerni pritok. - Ah! - ali ste čula, kako izbodljivo vodna ptica kriči in - o gorje, gorje, otožni jek planin odmeva vsaki krik tisoč in tisoč krat. Ali ne videta visoko ženo, ki si pri mokri raki roke lomi, lejte, lejte vendar, kako krvavi iz neozdravljive rane - in tam, tam sredi vrhunca se je prikazalo čelo, na katero je božestvo samo posvečavni poljub vtisnilo, tam me gleda mrzlo in stekleno oko, ki mi je življenje razsvetljalo in roka - ali mi ne miga -.

Katarina.

/ ga popade z obema rokama/

Umiri se vendar, pomisli, da je dobro to, kar je Bog pripustil.

Prešerin.

Ne, ne to nij bilo dobro! - Ali roka mi vedno miga, ali je ne vidiš, nje, ki mi je preskrbno vodila skoz temino, nje, ki mi je darovala vse, kar si je nabrala s trdom celega življenja in njej, njej sledeti bi jaz ne smel?

/ hoče iti/.

/Katarina in Kastelic se mû vstavljata/.

Katarina.

Sveta devica pomagaj mi! - Kristijan saj bodi, ako se vže možko podvreči ne moreš temu, kar je bila božja volja! -

/Smoletov glas se sliši za steno/

Francè, moj Francè !

/Smole stopi z razpetima rokama v sobo in se hitro Preširnu bliža, ki se mu vrže okoli vratu in izklikne/:

Andrej, sedaj na zemlji nemam družega, ko tebe!

/Zagrinjalo pade./

PETO DEJANJE

Prvi prizor.

/Gostilniška soba pri Stari pošti v Kranju. Pri mizi sede: trgovec Killer, dekan Dagarin in gospodar Mayr. Streže jim brhka natakarica Minca./

Killer.

Slabo je, slabo z našim doktorjem. Nič ne kaže, da bo ozdravil. Pred dnevi mu je Pirc spet puščal - za cel škaaf je bilo te vode.

Mayr.

Pravijo, da imajo Prešerni vodenico že v rodu. Vsi v žlahti pomrjo zaradi te čudne bolezni prekmalu.

Dagarin.

A sprevideti pa se le ne da. Ker me sam še ni dal poklicati, ga še nisem obiskal; tudi ne ven, če me sploh pokliče.

Minca.

Saj bodo dohtar gotovo spet ozdravili. Tako prijazen gospod so bili vselej, kačar so bili pri nas.

Ali veste, kako so mi rekli? Da sem Bohinjska roža. in še cegelce so mi dajali s pesmicami zame.

Enega imam še pri sebi. Kar poslušajte /vsa srečna čita z lističa/:

Minca na ličkih
ti rožce cveto;
skrbi me, boli me,
kdo trgal jih bo..

Pa še enega imam:

Minca, Minca,
učke maš kot perličke,
žnabelčke pa kakor
; rdeče pangeljčke!

Ah, ali se ne sliši lepo?

Mayr.

No, no - Minca, zdaj pa se le zasuči in v kuhinji pomagaj.

Minca.

Že grem, že grem /odskaklja/.

Dagarin.

Tudi jaz stopim po opravkih, pa zdrava ostanite v božjem imenu.

Killer in Mayr.

Zbogom, gospod dekan, na svidenje.

Drugi prizor

Mayr, Killer, Ana z otrokoma.

Mayr.

Nak, tudi jaz ne verjamem, da bo doktor duhovna poklical.
Je preveč ponosen; sam je rekel, da je Prešeren - neveren.

Killer.

Poštenjak pa je vseskozi. Tako dobrega človeka še nisem poznal.
Ali veste, da je revežem in bajtarjem vse pravde dobro
opravil - plačila pa ni zahteval nobenega. - No in prav na
takega človeka se spravi zdaj ta bolezen.

Ana

/ ki v tem vstopi z otrokoma, pozdravi/.

Dober dan, gospod Mayr, spet sem prišla iz Ljubljane, da obiščem doktorja Prešerna, očeta teh-le dveh otrok.

Mayr.

O, vem, vem. Doktor mi je večkrat sam dejal: v Ljubljani imam dvoje otrok: ko bi bila le nekoliko večja - in moja sestra ne tako odurna, precej bi ju vzela k sebi. Deklica bi lahko kmalu hodila v šolo, poučeval bi jo sam. Imel bi vsaj razvedrilo in ne bi bil tako sam.

Killer.

Ja, ja - tudi meni je rekel, da ima sina, ki pa ne bo smel postati ne duhoven, ne advokat, ne profesor - pač pa vojak naj bo. Ker le pri vojaki se ložej naprej pride.

Ana,

/ ki je medtem sedla k sosednji mizi, otroka sta se stisnila k njej - pili so vroč čaj, ki ga je Minca brez besed postavila prednje/.

Zdaj pa bom morala iti. Se bom spet oglasila, ko opravim pri doktorju./Vstane, otroka z njo/.

Killer.

Bom šel še jaz. Imava skupno pot. Pozdravljen Nepomuk!

Zagrinjalo pade.

. Tretji prizor

Prešernova stanovanjska soba s posteljo ob steni.

Katarina

/Motaje se med vrati/. Zdaj ga pa vzemite pa ga v grob nesite.

Ana.

Samo otroka mora pripoznati pa bom brž odšla. Kar pusti me noter.

Rudolf

/ ki je dotlej mirno pisal, vstane vznemirjen od mizice, ki je bila postavljena tik ob bolnikovi postelji/. Kaj pa imata, vraga. Bosta že tiho, doktor so komaj dobro zaspali.

Prešerin

/ sej ob tem prepiru zbudil, nekoliko dvignil glavo in zaklical z utrujenim glasom/. Pridi, pridi, Netka, bliže.- O, tudi Tinka je prišla!

Ana

/ ki je gledala ihtečo deklico/. Tinka, le jokaj za svojega dobrega papana, ki tako lepo skrbi za-te!

Prešerin.

Kdo pa skrbi zanjo, če ne jaz? /Je donelo s postelje nazaj./

Ana.

Saj nič ne rečem, a tako ne more več iti naprej. Prišla sem, da se pomeniva zaradi otrok.

/ da znamenje Rudolfu in Katarini, naj gresta iz sobe, Katarina kljubovaje obstane med vrati/. Netka, le zakaj si prišla z otrokoma v takem vremenu? Saj je sneg in mraz zunaj, pot iz Ljubljane do tu pa je tako dolga.

Ana.

Morala sem priti, da vsaj zdaj, ko si tako bolan, pripoznaš otroka za svoja tudi pred pričami in sodnijo.

Prešerin.

Saj bom spet ozdravil in potem bom vse uredil. Vem dobro, kaj je moja dolžnost.

Ana.

Ne verjamem, da boš to hotel storiti. Raje ti kar otroka tu v Kranju pustim, pa ju imej!

Katarina

/ izmed vrat, kjer je vlekla na uho/. Le pusti ju, jaz imam otroke rada.

Ana.

Prej pa si rekla, da nimaš kosca kruha zanju. Taka si!

Katarina.

Rekla sem. In res je. Kruha tudi sami nimamo nič...

Ana

/ sej spet obrnila k Prešernu/. Skrbi me kaj bo z otrokoma, ko tebe več ne bo. Daj, vsaj zdaj me skušaj razumeti.

Prešerin

/tolaži ihtečo Ano/. Saj mi je že bolje, kmalu bom zopet

zdrav. Ne jokaj! Saj še živim; če bi se pa vendarle zgodilo, da bi umrl, predno bosta otroka preskrbljena, pa upam, da ne bosta zapuščena. Še-le po moji smrti uvidi moj narod, kaj sem stpril zanj! Moja otroka ne bosta siroteja.

Ana.

Bojim se, da bomo siroteji vsi trije, ko tebe več ne bo...

Prešerin

/ se v bolečini skuša dvigniti, skoro sede in omahne nazaj/.

Duši me, duši...../ se obrne k zidu/.

Se stemni; zagrinjalo pade.

K O N E C.

=====

